

Belevingswaardenmonitor Nota Ruimte 2006

Belevingswaardenmonitor Nota Ruimte 2006

Nulmeting landschap en groen in en om de stad

Colofon

Auteurs:

L.E.M. Crommentuijn, J.M.J. Farjon, C. den Dekker, N. van der Wulp

Overige bijdrage:

M.S. van Bommel

Redactie figuren:

M.J.L.C. Abels-van Overveld, F.S. de Blois, J.F.H.A. Diederiks, J.F. de Ruiter

Opmaak en tekstcorrectie:

C.W.M. van Dijk, M.M. Verschuren

Trefwoorden:

Stedelijk groen, landschap, Nota Ruimte, monitoring, waardering, beleving, recreatie.

U kunt dit rapport downloaden van de website www.mnp.nl of opvragen via reports@mnp.nl onder vermelding van het MNP-publicatienummer.

Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding: 'Milieu- en Natuurplanbureau, de titel van de publicatie en het jaartal.'

ISBN 9789069601809

MNP-publicatienummer 500073001

Milieu- en Natuurplanbureau

Postbus 303

3720 AH Bilthoven

Telefoon: 030 274 2745

Fax: 030 274 4479

E-mail: info@mnp.nl

Website: www.mnp.nl

VOORWOORD

In de Monitor Nota Ruimte, die het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) samen met het Ruimtelijk Planbureau uitvoert, worden uiteenlopende fysieke kenmerken van de ruimte gevolgd en in kaart gebracht. Wat de daarin gevonden ruimtelijk ontwikkelingen betekenen voor de beleving en waardering door de bevolking is minder goed bekend. Daarom heeft de Minister van VROM expliciet gevraagd om ook beleving en waardering te monitoren. Om met een dergelijke “Belevingswaardenmonitor” een begin te maken, heeft het MNP een nulmeting uitgevoerd. Daarbij zijn twee belangrijke aspecten van de ruimtelijke kwaliteit uitgelicht, namelijk groen in en om de stad en landschap.

Deze studie rapporteert niet alleen de waardering van groen en landschap, maar geeft ook een analyse van verschillen in waardering en beleving. Niet alleen fysieke kenmerken van de ruimte zijn belangrijk voor de verklaring van verschillen in waardering van groen en landschap, ook sociale kenmerken van de bevolking en het recreatieve gebruik doen er toe. Dit betekent dat vergroting van de waardering niet louter met fysieke ingrepen is te bereiken. Voor het ruimtelijke beleid is dit een uitdaging.

Inzicht in de beleving en waardering van de ruimte is niet mogelijk zonder enquêtes. Deze enquêtes zijn met financiële steun van het Ministerie van VROM uitgevoerd door GfK Panel Services. Het Ministerie heeft bovendien de gegevens van het Woon Onderzoek Nederland beschikbaar gesteld. Alterra, onderdeel van Wageningen-UR heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de analyse.

Ik wil iedereen die aan deze eerste Belevingswaardenmonitor heeft bijgedragen hartelijk danken.

De directeur van het Milieu- en Natuurplanbureau,

Prof. Ir. N.D. van Egmond

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD 5

INHOUDSOPGAVE 7

SAMENVATTING 9

1 INLEIDING 15

1.1 Aanleiding, doel en probleemstelling 15

1.2 Aanpak 16

1.3 Leeswijzer 18

2 WAARDERING EN BELEVING VAN GROEN EN LANDSCHAP 21

2.1 Tevredenheid in perspectief 21

2.2 Groen in de buurt 22

2.3 Groen om de stad 25

2.4 Landschap 31

3 VERSCHILLEN TUSSEN GROEPEN NEDERLANDERS 37

3.1 Sociale kenmerken in perspectief 37

3.2 Afzonderlijke kenmerken 37

4 BETEKENIS VAN FYSIEKE GEBIEDSKENMERKEN 45

4.1 Groen in de buurt 45

4.2 Groen om de stad 51

4.3 Landschap 53

5 GEBRUIK EN WAARDERING 57

5.1 Recreatie 57

5.2 Recreatiegedrag en waardering 62

6 AANDACHTSPUNTEN VOOR BELEID 65

6.1 Grotestedenbeleid 65

6.2 Groen op nieuwbouwlocaties 67

6.3 Recreatie om de stad 69

6.4 Landschap 72

LITERATUURLIJST 77

AFKORTINGEN 79

SAMENVATTING

Hoe waardeert en beleeft de Nederlandse bevolking de ruimtelijke kwaliteit van haar leefomgeving? Deze nulmeting van de Belevingswaardenmonitor Nota Ruimte beschrijft hoe aantrekkelijk Nederlanders het landschap in het buitengebied vinden en hoe tevreden stedelingen zijn over het groen in en om hun stad.

Het merendeel van de Nederlanders is tevreden, maar er zijn aanzienlijke verschillen tussen groepen mensen en gebieden. Het landschap krijgt gemiddeld een 7,3. Driekwart van de stedelingen is tevreden over het groen in de buurt. Over het groen binnen drie kwartier reizen van de woning is twee derde van de stedelingen tevreden.

Jongeren en allochtonen zijn duidelijk minder tevreden dan de overige Nederlanders. Deze groepen recreëren anders in het groen en het buitengebied. Jongeren wandelen minder maar zijn actiever dan gemiddeld. Allochtonen zijn veel minder actief, vooral op de fiets in het buitengebied.

De bewoners van binnensteden en Vinex-wijken zijn het minst tevreden over het groen in hun buurt. Het groen in de straat ontbreekt vaak en parken liggen verder van de woning. Vooral voortuinen, kleine groenstroken en bomen in de straat, spelen een belangrijke rol in de waardering van buurtgroen.

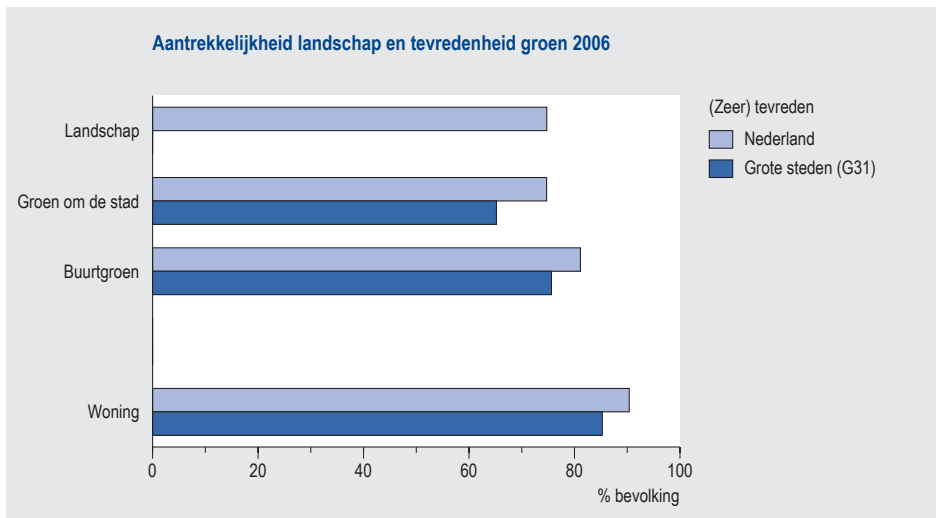
Bewoners van de steden in de Randstad zijn het minst tevreden over het groen om de stad. Vooral de hoge recreatiedruk, het ontbreken van stilte en de geringe variatie in het groen om de stad zijn verklaringen voor die lage waardering. De aanleg van nieuwe bos- en natuurgebieden in de nabijheid van de stad voorziet dan in een behoefte.

Nederlanders waarderen vooral landschappen met een natuurlijk en historisch karakter. Nationale Landschappen worden daarom meer gewaardeerd dan het landschap daarbuiten. Verstedelijking en horizonvervuiling hebben een negatieve invloed op de aantrekkelijkheid.

Nederlanders zijn tevreden over groen, maar niet iedereen en overal

Nederlanders zijn tevreden over het groen in hun buurt en in de nabijheid van hun stad. Ook het Nederlandse landschap vinden ze aantrekkelijk. Dit lijkt in tegenspraak met de zorgelijke signalen in het maatschappelijke debat over de leefbaarheid van de steden en de verrommeling van het landschap. De tevredenheid over groen en landschap wordt gerelativeerd als deze wordt afgezet tegen de waardering van de eigen woning of leefsituatie. De waardering voor groen en landschap is duidelijk veel lager dan die voor de eigen woning (zie Figuur 1).

Het stedelijk groen en het buitengebied worden veel gebruikt om te recreëren. Het recreatieve gebruik is de belangrijkste factor die de waardering van groen en landschap bepaald. Wandelen en fietsen zijn de favoriete recreatieactiviteiten. Ongeveer tachtig

Figuur 1 Nederlanders zijn tevreden over groen en landschap, maar duidelijk minder dan over hun eigen woning.

procent van de Nederlanders wandelt vier keer of meer per jaar in het buitengebied. Het liefst gaat men naar bos- en natuurgebieden.

De waardering en het gebruik van groen en landschap verschilt sterk tussen groepen in de Nederlandse bevolking en tussen gebieden in Nederland. Ook is de bevolking over sommige kwaliteiten van groen en landschap duidelijk minder te spreken.

Jongeren en allochtonen zijn minder tevreden over groen en landschap

Jongeren en allochtonen waarderen en gebruiken het groen en het buitengebied anders dan de overige bevolking. Als de overheid het gebruik en de waardering van het stedelijk groen en het landschap wil bevorderen, dient zij rekening te houden met verschillen in voorkeuren en betrokkenheid van deze bevolkingsgroepen. Jongeren recreëren weliswaar meer in het groen dan de gemiddelde Nederlander, maar deze groep komt minder vaak buiten de stad of het dorp om te wandelen of natuur te observeren. Onder allochtonen komt het veel vaker voor dat men helemaal geen gebruikmaakt van de recreatiemogelijkheden van het groen en het buitengebied dan bij de overige bevolkingsgroepen. Zij fietsen vooral minder vaak. Wel gaan jongeren en allochtonen vaker dan de gemiddeld naar parken, de zee en het strand. Door deze verschillen in recreatief gebruik en, daarmee samenhangend de wellicht mindere bekendheid met het buitengebied, zijn jongeren en allochtonen duidelijk minder tevreden over groen en landschap dan de gemiddelde Nederlander.

De meest tevreden stedelingen wonen het dichtst bij groen

Driekwart van de stedelingen is tevreden over het groen in de buurt. Bewoners van binnensteden en Vinex-wijken zijn het minst tevreden over het groen in hun buurt. Vooral de aanwezigheid en kwaliteit van het groen in de directe omgeving van de woning verklaart de tevredenheid met het groen in de buurt. In binnensteden en

Allochtonen maken minder gebruik van het groen en waarderen het minder. (foto: Hans Farjon)

Vinex-wijken ontbreekt vaker het groen in de straat en liggen de parken en bossen verder weg. Bewoners zonder voortuin, zonder groenstroken of bomen in de straat of met een ander uitzicht vanuit de woning dan op groen of water zijn duidelijk minder tevreden dan gemiddeld. De hoeveelheid grote openbare groengebieden in de buurt, zoals parken, bossen en recreatiegebieden draagt minder bij aan de verschillen in tevredenheid van bewoners. Maar de nabijheid van dit groen is wel belangrijk. Verder zijn stedelingen matig te spreken over de speelmogelijkheden in het buurtgroen en de onderhoudstoestand van het groen. De helft van de bewoners van binnensteden geeft aan dat speelmogelijkheden in het buurtgroen ontbreken.

Randstedelingen missen rustige bos- en natuurgebieden

Twee op de drie stedelingen zijn tevreden over het groen dat binnen drie kwartier vanuit de woning is te bereiken. De waardering is het laagst in de Randstad, vooral in de Zuidvleugel. Een op de vijf bewoners in Rotterdam en Schiedam is (zeer) ontevreden over dit groen. Belangrijke gebiedskenmerken die verschillen in de waardering voorspellen zijn het ontbreken van drukte, de diversiteit van het groen en stilte. Bewoners zijn meer dan gemiddeld tevreden over de bereikbaarheid van het groen om de stad. Ook over de hoeveelheid groen om de stad zijn stedelingen relatief tevreden. Alleen bewoners in de Randstad zijn hier duidelijk minder tevreden over. Stedelingen gebruiken en waarderen vooral bos- en natuurgebieden in de nabijheid van steden. Maar de helft van de geïnterviewden geeft aan dat er geen bos- en natuurgebied in de nabijheid van hun woning is, vooral bewoners van de binnensteden in de Randstad. Ook buiten de Randstad zijn stedelingen matig tevreden over het ontbreken van rust en stilte in het groen om de stad.

Groen in de directe omgeving is zeer belangrijk voor de waardering van het groen in de buurt. (foto: Hans Farjon)

Stedelingen missen vooral rustige bos- en natuurgebieden in de nabijheid van hun stad. (foto: Hans Farjon)

Nederlanders waarderen natuurlijke landschappen met een historische uitstraling het hoogst. (foto: Beke Romp)

Natuurlijke landschappen met historisch karakter meer gewaardeerd

De Nederlandse bevolking geeft het landschap gemiddeld het rapportcijfer 7,3. Men zag het landschap in zijn omgeving de afgelopen tien jaar wel veranderen. Vooral door verstedelijking (aanleg van infrastructuur, bedrijfsterreinen en woonwijken), maar ook door natuurontwikkeling. In grote lijnen komt die indruk overeen met de feitelijke veranderingen in het ruimtegebruik. De waarneming van deze veranderingen heeft een duidelijke invloed op de beoordeling van de aantrekkelijkheid van het landschap. Als men nieuwe verstedelijking heeft waargenomen, wordt het landschap duidelijk minder aantrekkelijk gevonden. Nederlanders die ontwikkelingen in natuurgebieden en op landbouwbedrijven hebben waargenomen, geven het landschap een hoger rapportcijfer.

Natuurlijke landschappen met een historisch karakter worden het meest aantrekkelijk gevonden, landschappen met veel verstedelijking en horizonvervuiling het minst. De hoogste aantrekkelijkheid van het landschap is gemeten in het noordelijke en oostelijke zandgebied, het Heuvelland, kusten en duinen en het noordelijke laagveengebied. De industrie- en havengebieden en de droogmakerijen met hun grote openheid en hoge verstedelijkingsdruk worden het laagst gewaardeerd.

De Nederlandse bevolking onderkent de waarde van de Ecologische Hoofdstructuur en de Nationale Landschappen. Gemiddeld krijgen deze landschappen een 7,7 tegen een 7,0 voor de rest van Nederland. De Nationale Landschappen met een groen karakter zijn het meest gewaardeerd, zoals het Heuvelland, de Drentse Aa en Noordoost-Twente.

De bevolking waardeert de open polderlandschappen onder verstedelijkingsdruk het minst, zoals de beide waterlinies, IJsseldelta, Arkemheen-Eemland en Hollands Laag.

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding, doel en probleemstelling

In januari 2005 verzocht de minister van VROM het Ruimtelijk Planbureau (RPB) en het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) om de monitoring van de feitelijke ruimtelijke ontwikkelingen ter hand te nemen. De doelen van de Nota Ruimte van het ministerie van VROM (2006a) vormden hierbij het uitgangspunt. In 2006 is de nulmeting van de Monitor Nota Ruimte gepresenteerd (Snellen et al., 2006; MNP, 2007a).

Naast de monitoring van feitelijke ruimtelijke ontwikkelingen heeft de minister ook gevraagd naar een monitor van beleving en waardering van de ruimtelijke ontwikkelingen. Daarom is het MNP gestart met de Belevingswaardenmonitor. De belangrijkste resultaten van de nulmeting van deze Belevingswaardenmonitor zijn in dit rapport beschreven. Om praktische redenen is de nulmeting vooralsnog beperkt tot de beleving en waardering van landschap en groen in en om de stad. De methode en resultaten van de Belevingswaardenmonitor zijn uitvoerig beschreven in de achtergrondrapporten van Crommentuijn & Dekker (in voorbereiding) en Van der Wulp (in voorbereiding).

Monitoring van de beleving en waardering van de ruimtelijke kwaliteit is belangrijk voor het ruimtelijk beleid, dat wil sturen op resultaat. Ruimtelijke kwaliteit is namelijk slechts ten dele af te meten aan fysieke ruimtelijke kenmerken. In de nulmeting van de Monitor Nota Ruimte (Snellen et al., 2006) zijn de resultaten van het ruimtelijke beleid beschreven aan de hand van 75 gemeten fysieke kenmerken enerzijds en operationele doelen uit de Nota Ruimte anderzijds. Voor de beoordeling van sommige doelen bleek deze aanpak op basis van fysieke kenmerken minder geschikt. Dit is bijvoorbeeld duidelijk bij landschapskwaliteit.

Bij het bepalen van landschapskwaliteit onderscheidt het Rijk vier waarden, namelijk: natuurlijke, culturele, gebruiks- en belevingswaarden. Het onderverdelen in vier categorieën is een indicatie dat één oordeel over de kwaliteit van een landschap niet volstaat. Er zijn meerdere dimensies die elk afzonderlijk van betekenis zijn voor het ruimtelijke beleid. Door nadrukkelijk ook voor belevingswaarde te kiezen, plaatst het Rijk de waardering van landschappen mede in het persoonlijke perspectief van individuele burgers. Hiermee komen individuele verschillen in opvattingen over kwaliteit naast sociale normen en objectief meetbare fysieke criteria te staan, en zijn dus meerdere oordelen over eenzelfde fysieke werkelijkheid mogelijk.

De Belevingswaardenmonitor wil een kwalitatieve verbreding bieden van de informatie in de Monitor Nota Ruimte op basis van fysieke ruimtelijke kenmerken. Deze verbreding dient het mogelijk te maken om de effecten van ruimtelijke ontwikkelingen of de resulterende ruimtelijke inrichting op de waardering, gebruik en beleving van de leefomgeving van burgers mee te wegen in het ruimtelijke beleid.

De vraag is hoe burgers de ruimtelijke kwaliteit van Nederland beoordelen en hoe deze zich verhoudt tot een beoordeling aan de hand van fysieke kenmerken zoals uitgevoerd in de nulmeting van de Monitor Nota Ruimte. De vraag is ook welke ruimtelijke inrichtingskenmerken de verschillen in waardering tussen gebieden bepalen. In het bijzonder is het de vraag hoe de beoordeling van ruimtelijke kwaliteit verschilt tussen groepen burgers.

1.2 Aanpak

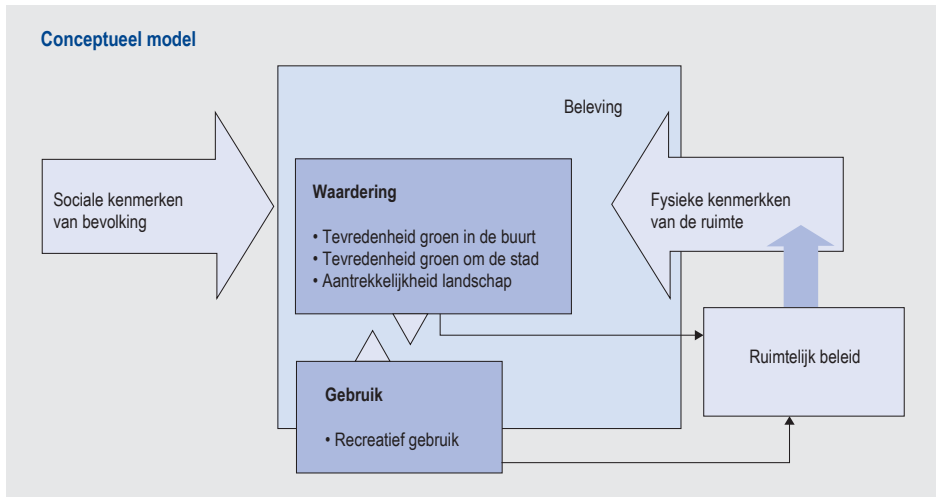
Beleving, waardering en gebruik van groen en landschap zijn de onderzoeksobjecten van de Belevingswaardenmonitor. Het recreatieve gebruik van groen en landschap is nadrukkelijk mede onderzocht vanuit de veronderstelling dat gebruikswaarde een belangrijke rol speelt in de waardering van landschap en groen. De begrippen ‘beleving’ en ‘waardering’ worden nogal eens door elkaar gebruikt. Taalkundig en wetenschappelijk gaat het om duidelijke verschillende zaken. In het geval van beleving is er sprake van ‘iets meemaken’, waarbij de nadruk ligt op de verwerking van indrukken vanuit het persoonlijke perspectief. In het geval van waardering is er sprake van een oordeel over een fenomeen waarbij indrukken gewogen zijn ten opzichte van bepaalde verwachtingen. Bovendien is bij waardering vaak sprake van een impliciet of expliciet oordeel dat getoetst is aan of gevormd wordt door de normen en waarden van anderen. In dit onderzoek worden de theoretische begrippen ‘beleving’ en ‘waardering’ niet verder uitgewerkt; zie hiervoor bijvoorbeeld Coeterier (2000), Lengkeek (2002) en Jacobs (2006).

De Belevingswaardenmonitor is meer gericht op de ‘waardering’ dan op de ‘beleving’ van groen en landschap. Dit komt doordat waardering een duidelijker handelingsperspectief voor beleid biedt dan beleving. Door in de nulmeting de waardering van de verschillende bevolkingsgroepen te beschrijven, is aangegeven welke bandbreedte in waardering voorkomt binnen de Nederlandse bevolking. Hierdoor is het mogelijk meer zicht te krijgen op de waardering van groepen individuen dan een benadering die uitgaat van de gemiddelde Nederlander. De uitkomsten geven zodoende een handvat bij de inschatting van de mate waarin gepleegde of toekomstige ruimtelijke ingrepen worden gewaardeerd door groepen Nederlanders. Ook kan inzicht worden verkregen in welke mate toekomstige ruimtelijke ingrepen gewenst zijn en kan een inschatting worden gemaakt van de mate waarin een ruimtelijke ingreep positief of negatief gewaardeerd zal worden.

De nulmeting van de Belevingswaardenmonitor voor landschap en groen in en om de stad heeft zich in de eerste plaats gericht op de meting van drie waarderingsvariabelen:

- De aantrekkelijkheid van het landschap in het buitengebied (in een rapportcijfer van 1 t/m 10).
- De tevredenheid met groen om de stad (in vijf klassen). Dit is al het groen binnen drie kwartier reistijd van de woning. Dit kan variëren van een stadspark buiten de eigen buurt tot een ongerept natuurgebied.
- De tevredenheid met het groen in de buurt (in vijf klassen).

Figuur 1.1 Het conceptueel model met daarin de centrale begrippen en het analytische model van de Belevingswaardenmonitor. (Naar: Leidelmeijer et al., 2003)

De term beleving is uitsluitend gebruikt om het oordeel over kwaliteitsaspecten van groen en landschap aan te duiden, zoals de beleefde drukte in het groen om de stad of de beleefde eenheid van het landschap.

Voor de nulmeting zijn drie enquêtes uitgevoerd (GfK, 2006a; GfK, 2006b; GfK, 2007), waarvan één als onderdeel van het Woon Onderzoek Nederland (WoON) van het Ministerie van VROM. De nulmeting van de Belevingswaardenmonitor wil niet alleen beleving en waardering van groen en landschap beschrijven, maar ook verschillen daarin tussen gebieden en personen proberen te verklaren. Dit is ook van belang om bij de opzet van herhalingsmetingen zo optimaal mogelijk gegevens te kunnen verzamelen. Bijvoorbeeld door de steekproef van de interviews te stratificeren naar relevant gebleken sociale en fysieke kenmerken, zoals leeftijd of landschapstype. Daarom is het uitgangspunt van het onderzoek een conceptueel model (zie Figuur 1.1) dat de voor ruimtelijk beleid relevante verschillen in waardering van groen en landschap verklaart in afhankelijkheid van vier groepen onafhankelijke factoren:

- Fysieke kenmerken van de ruimte. Dit kunnen zowel kenmerken van het object zijn als het gebied waarbinnen het object gelegen is. Voorbeelden zijn de hoeveelheid buurtgroen en de stedelijkheid van een landschap of het woonmilieu.
- Sociale kenmerken van de bevolking. Dit zijn kenmerken van personen of groepen personen, zoals leeftijd, herkomst of gezondheid.
- Ruimtelijke beleidskenmerken. Dit zijn gebieden of gebiedskenmerken die voor bepaalde thema's relevant zijn. Voorbeelden zijn Vinex-wijken of aantal hectare aangelegde Randstadgroenprojecten.
- Daarnaast wordt ook het recreatief gebruik als een onafhankelijke factor behandeld. Voorbeelden hiervan zijn de activiteiten die men beoefent en de gebieden die men bezoekt.

Het conceptuele model vormt de basis voor statistische modellen waarin de waardering en het recreatief gebruik de afhankelijke variabelen zijn. De fysieke, sociale en beleidskenmerken zijn in dit model de verklarende variabelen. Bovendien is het statistische verband tussen waardering en recreatief gebruik onderzocht. In de toekomstige herhalingsmetingen kan zo nagegaan worden wat ontwikkelingen in waardering zijn en welke kenmerken een relatie hebben met de verandering in waardering. Het recreatieve gebruik is naast afhankelijke variabele ook als onafhankelijk variabele meegenomen in de analyse van de waardering. Beleving is in beperkte zin meegenomen, namelijk als de beoordeling van kwalitatieve aspecten van groen en landschap. Daarmee is beleving een onafhankelijke variabele in het onderzoek naar de waardering van groen en landschap.

Voor een uitgebreidere beschrijving van de methode van de Belevingswaardenmonitor wordt verwezen naar bijlage 1 en de beide achtergronddocumenten.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de resultaten van de gemeten waardering van landschap en groen. Ook wordt ingegaan op de beleving van enkele kwalitatieve aspecten van groen en landschap. Deze resultaten zijn vergeleken met eventueel eerdere metingen. Daarnaast zijn de verschillen in waardering en beleving aangegeven tussen de gebieden, zoals gemeenten en landschapstypen.

Hoofdstuk 3 behandelt de relatie tussen waardering en sociale kenmerken zoals leeftijd, herkomst en opleiding. Hierdoor is het mogelijk om verschillen in waardering tussen verschillende groepen Nederlanders te laten zien. De invloed van groepskenmerken is ook onderzocht omdat de bevolking van een bepaalde wijk of gemeente niet altijd een dwarsdoorsnede van de Nederlandse bevolking is. Hierdoor kan de gemeten waardering een gevolg zijn van deze andere bevolkingssamenstelling en dus niet van verschillen in ruimtelijke kwaliteit.

In hoofdstuk 4 is het verschil in waardering gerelateerd aan de fysieke kenmerken van de ruimte. Voor het ruimtelijke beleid is het van belang om te weten hoe en op welke wijze fysieke kenmerken van een gebied de beleving, waardering en gebruik bepalen. Dergelijk onderzoek kan ook duidelijk maken welke inrichtingsmaatregelen kunnen hebben bijgedragen aan de beleving, waardering en gebruik van een gebied.

De beschrijving van het recreatieve gebruik en de relatie met de waardering komen aan de orde in hoofdstuk 5. Hierbij wordt ingegaan op de gebruiksfrequentie per type recreatieve activiteit, de recreatieve bestemming en de verschillen tussen groepen mensen.

Hoofdstuk 6 gaat in op de vraag wat de bevindingen van de Belevingswaardenmonitor 2006 betekenen voor het nationale ruimtelijk beleid, zoals vastgelegd in de Nota Ruimte. Op basis van de uitgevoerde nulmeting is het nog niet mogelijk om te concluderen of doelen van dit ruimtelijke beleid al dan niet zijn gerealiseerd. De aandachtspunten voor ruimtelijk beleid zijn gekoppeld aan de beleidsthema's: Grotestedenbeleid, groen in nieuwbouwwijken, recreatie om de stad en landschap.

2 WAARDERING EN BELEVING VAN GROEN EN LANDSCHAP

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van de waardering en beleving van groen en landschap in 2006 en hoe deze zich verhouden tot eerdere metingen en ander waarderingsonderzoek van de leef- en woonsituatie. Tevens worden verschillen aangegeven tussen Nederland als geheel, tussen de grote steden (G31) en tussen deze G-31steden onderling.

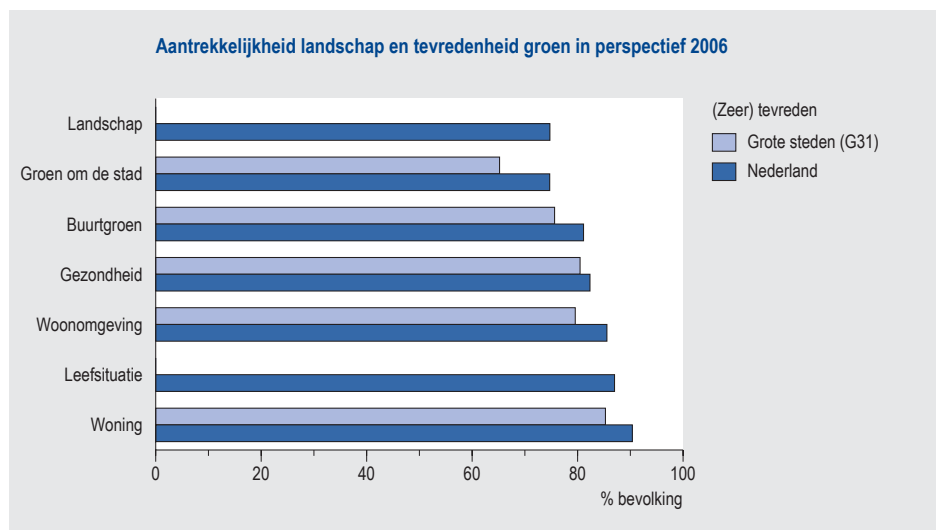
2.1 Tevredenheid in perspectief

- *Nederlanders zijn tevreden over groen en landschap, maar minder dan over de woning en woonomgeving.*

Ruim 80% van de Nederlanders is (zeer) tevreden over het groen in de buurt. Over landschap en groen om de stad is 75% van de inwoners van de G31-gemeenten (zeer) tevreden. Dit hoge percentage tevreden is in tegenspraak met de zorgelijke signalen in het maatschappelijke debat over het Nederlandse landschap en de leefbaarheid van grote steden, zoals ondermeer gebleken uit het debat Ruimtelijke Agenda van de Volkskrant of de discussie over verrommeling op www.samenwerkenaan-nederland.nl.

Men dient dit hoge percentage tevreden echter te zien in het perspectief van andere belevingsonderzoeken naar de woon- en leefsituatie. Uit langjarig, internationaal onderzoek naar geluk blijkt dat de Nederlandse bevolking één van de gelukkigste volkeren ter wereld is (Schnabel, 2007; World Database of Happiness, 2007; CBS Statline, 2007) (zie Figuur 2.1). Voor belevingsonderzoek betekent dit dat het absolute oordeel betrekkelijk weinig relevante informatie oplevert. Dit is een van de redenen dat gekozen is om te kijken naar verschillen in de tevredenheid tussen groepen over gebieden en facetten van de omgeving.

Nederlanders zijn minder tevreden over landschap en groen dan over hun woning, woonomgeving en gezondheid. Verder is de tevredenheid over groen in de buurt groter dan over groen om de stad en landschap dat verder van de woning ligt (zie Figuur 2.1). Het lijkt er op dat hoe dichterbij huis hoe meer tevreden men is. Deze tendens sluit aan bij resultaten van onderzoek naar de sociale staat van Nederland door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) waaruit blijkt dat Nederlanders meer tevreden zijn over de eigen leefsituatie dan over de samenleving (SCP, 2005).

Figuur 2.1 Nederlanders zijn tevreden over groen en landschap, maar minder dan over de woning en woonomgeving. (bronnen: WoON, CBS)

2.2 Groen in de buurt

- *Driekwart van de bewoners in grote steden is tevreden over buurtgroen, bewoners van de vier grootste steden zijn duidelijk minder tevreden.*
- *Vooral het ontbreken van speelmogelijkheden en de onderhoudstoestand van het openbare groen worden minder goed beoordeeld.*

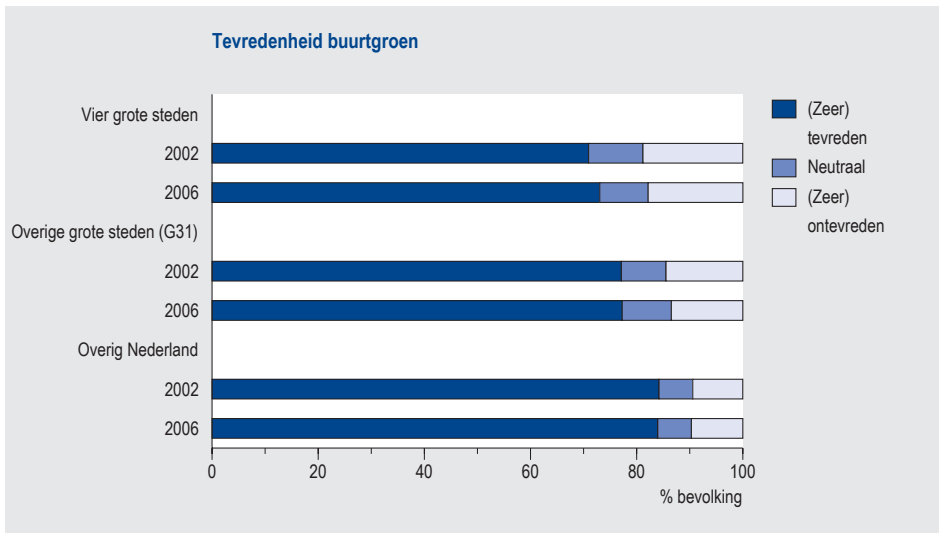
2.2.1 Tevredenheid

De bewoners van de G31-gemeenten zijn minder tevreden met het groen dan de gemiddelde Nederlander. 84% van de Nederlanders buiten de grote steden is tevreden of zelfs zeer tevreden met het groen in hun buurt tegen 76% van de bewoners in de grote steden (zie Figuur 2.2). In de vier grote steden is dit percentage (zeer) tevreden zelfs nog lager, namelijk 73% tegen 77% in de overige grote steden. De tevredenheid met het buurtgroen is de afgelopen vier jaar min of meer gelijk gebleven. De lichte verbetering van 71% (zeer) tevreden in 2002 naar 73% in 2006 in de vier grote steden is statistisch niet significant.

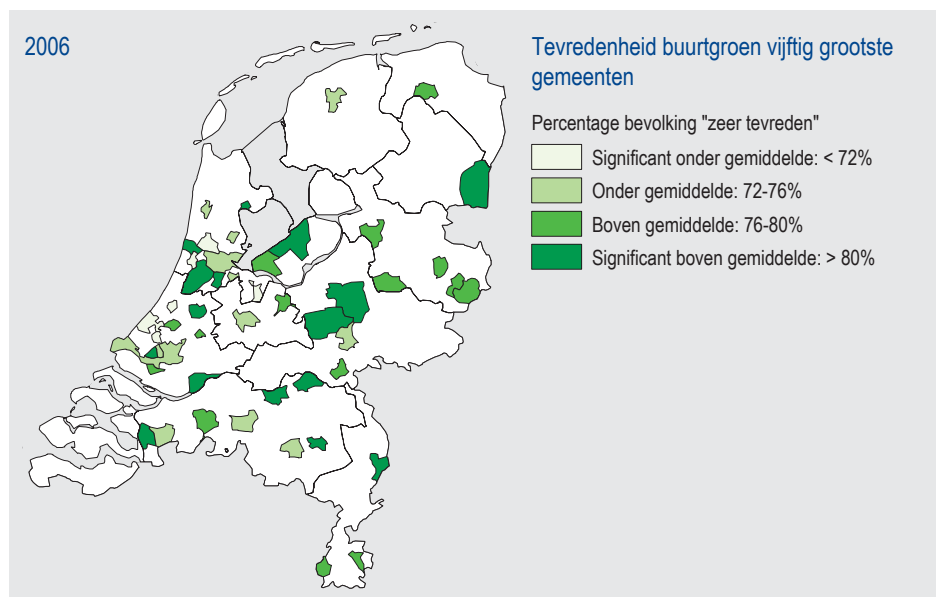
De grote steden met een minder hoge score op tevredenheid over het buurtgroen liggen allemaal in de Randstad met uitzondering van Eindhoven, Tilburg, Arnhem en Leeuwarden (zie Figuur 2.3). In Haarlem, Leiden, Zaanstad, 's-Gravenhage en Amsterdam is de tevredenheid lager dan die van alle grote steden samen. In positieve zin onderscheiden zich niet alleen steden buiten de Randstad zoals Lelystad, Emmen, Helmond en Apeldoorn, maar ook Alphen aan den Rijn, Amstelveen en Dordrecht.

De bewoners van de grote steden zijn in het algemeen tevreden met het groen in de stad. (Foto: Hans Farjon)

Figuur 2.2 Tevredenheid over buurtgroen in 2002 en 2006. (Bronnen: WBO, 2002; WoON, 2006)

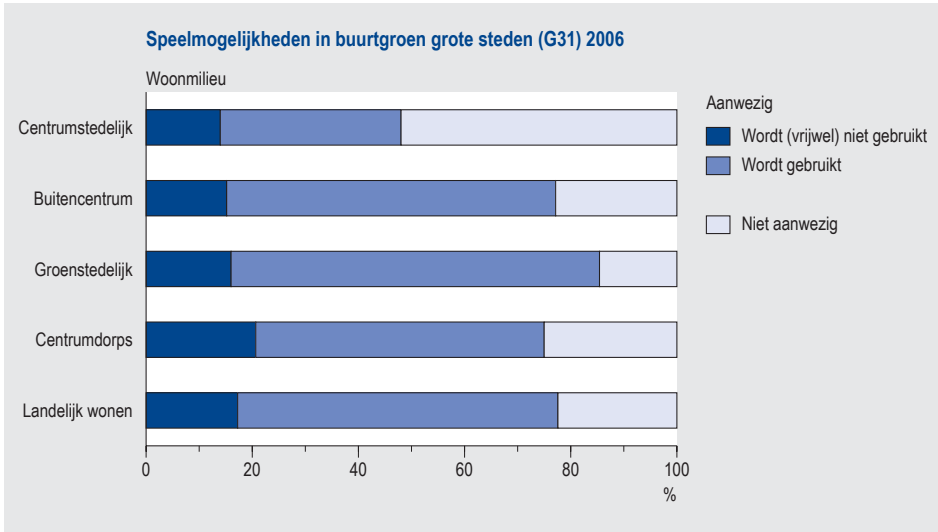
Figuur 2.3 De grote steden met een minder hoge score op tevredenheid over het buurtgroen liggen allemaal in de Randstad. (Bron: WoON, 2006)

2.2.2 Beoordeling kwalitatieve aspecten van buurtgroen

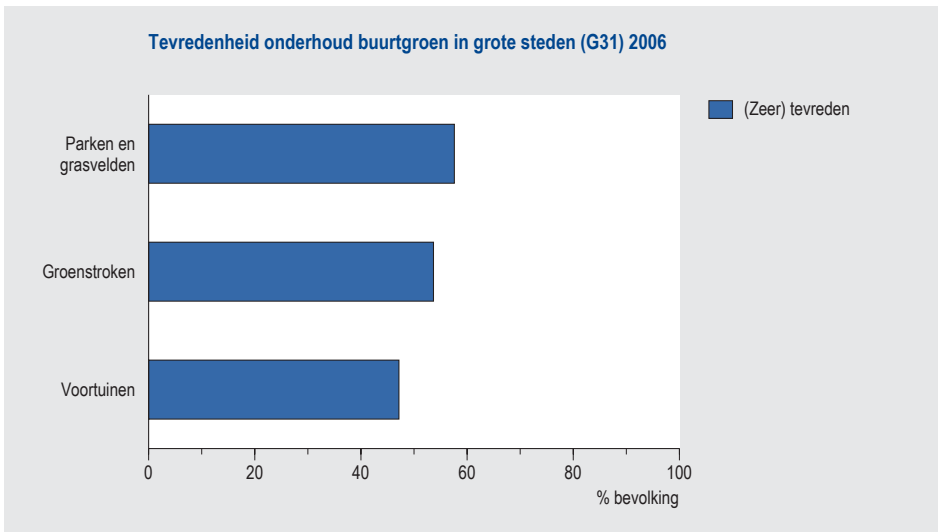
Hoe meer tevreden men is over het buurtgroen, hoe groenrijker men de buurt beleeft. Beleving en waardering gaan op dit punt dus hand in hand. In de grote steden is men minder tevreden over de speelmogelijkheden die het groen in de buurt biedt en het beheer van het groen. Een kwart van de bewoners van de G31-gemeenten geeft aan dat er in hun buurt geen groen aanwezig is om in te spelen. Het is niet duidelijk of de bewoners deze speelmogelijkheden ook missen. Wel is duidelijk dat het missen van speelmogelijkheden in het groen sterk samenhangt met de tevredenheid over buurtgroen: hoe meer mogelijkheden hoe meer tevreden men is. Verder zijn er grote verschillen tussen woonmilieus. Zo geeft de helft van de bewoners in het centrumstedelijke woonmilieus aan dat speelmogelijkheden ontbreken (zie Figuur 2.4).

Ongeveer de helft van de bewoners van de G31-gemeenten geeft aan tevreden of zeer tevreden te zijn over het beheer van het buurtgroen (zie Figuur 2.5). Dit is een lage score in vergelijking met de 75% (zeer) tevredenen over het buurtgroen. De tevredenheid over het beheer van het openbaar groen lijkt iets gunstiger dan de beoordeling van het onderhoud van de voortuinen in de straat. Hierbij dient men te bedenken dat niet gevraagd is om een oordeel over de eigen voortuin, maar over de voortuinen in de buurt.

Figuur 2.4 De helft van de bewoners in het centrumstedelijke woonmilieus vinden dat speelmogelijkheden in het groen ontbreken. (Bron: WoON, 2006)

Figuur 2.5 Ongeveer de helft van de bewoners van de grote steden is niet tevreden over het beheer van het groen in hun buurt. (Bron: WoON, 2006)

2.3 Groen om de stad

- Tweederde van de bewoners van de grote steden is tevreden over groen in de nabijheid van de stad. Bewoners van de Zuidvleugel Randstad zijn duidelijk minder tevreden.

- *Ook buiten de Randstad vinden Nederlanders dat het groen om de stad weinig gevarieerd is en dat rust en stilte ontbreken.*
- *Nederlanders waarderen bos- en natuurgebieden in de nabijheid van de stad het hoogst. Toch mist één op vijf bewoners van de grote steden in de Randstad dit.*

2.3.1 Waardering

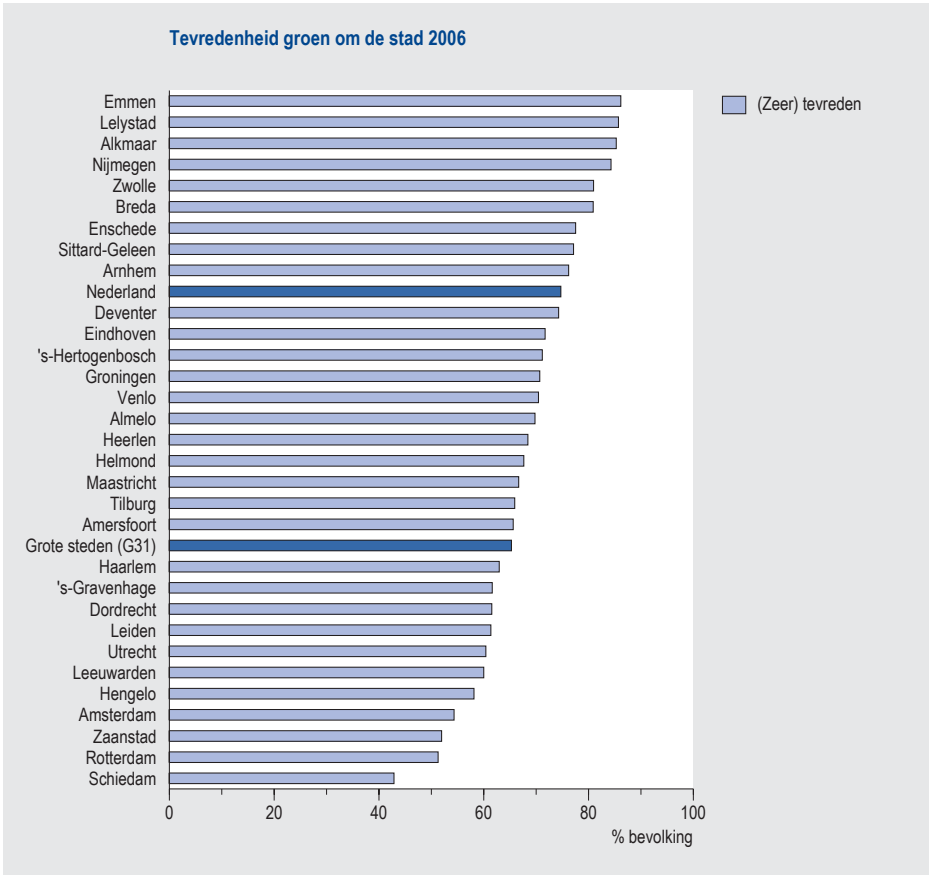
Het oordeel van de bewoners in de grote steden over het groen in de nabijheid van de stad is minder uitgesproken dan over het buurtgroen. Men is er zowel minder ontevreden als minder tevreden over dan over het buurtgroen. Vijfenzeventig procent van de Nederlanders is tevreden of zeer tevreden (zie Figuur 2.1). Bewoners in de grote steden zijn minder tevreden, namelijk 65%. De vragen over groen om de stad zijn in 2006 voor het eerst in WoON opgenomen zodat niet bekend is hoe de tevredenheid zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld.

De tevredenheid met groen om de stad laat nog een sterker verschil zien tussen de Randstad en de overige grote steden dan voor buurtgroen. Met uitzondering van Hengelo en Leeuwarden liggen alle grote steden met een minder dan gemiddelde tevredenheid in de Randstad (zie Figuur 2.6). Schiedam, Rotterdam, Zaanstad en Amsterdam hebben de minst tevreden bevolking. De hoogste tevredenheid over het groen om de stad is net als buurtgroen in Emmen en Lelystad. Andere grote steden met een bovengemiddelde tevredenheid voor groen om de stad zijn Alkmaar, Nijmegen, Zwolle, Breda en Enschede.

2.3.2 Beoordeling aspecten van groen om de stad

Er is ook gevraagd om enkele kwalitatieve aspecten van het groen om de stad te beoordelen, namelijk het ontbreken van drukte, diversiteit aanbod, stilte, recreatieve voorzieningen, aantrekkelijkheid voor recreatief gebruik, hoeveelheid en bereikbaarheid. Van de onderzochte kenmerken scoren aantrekkelijkheid, hoeveelheid en bereikbaarheid relatief goed bij de bewoners van grote steden. Relatief minder goed is het oordeel over de rust (of het ontbreken van rust: drukte), diversiteit van het aanbod en stilte (zie Figuur 2.7).

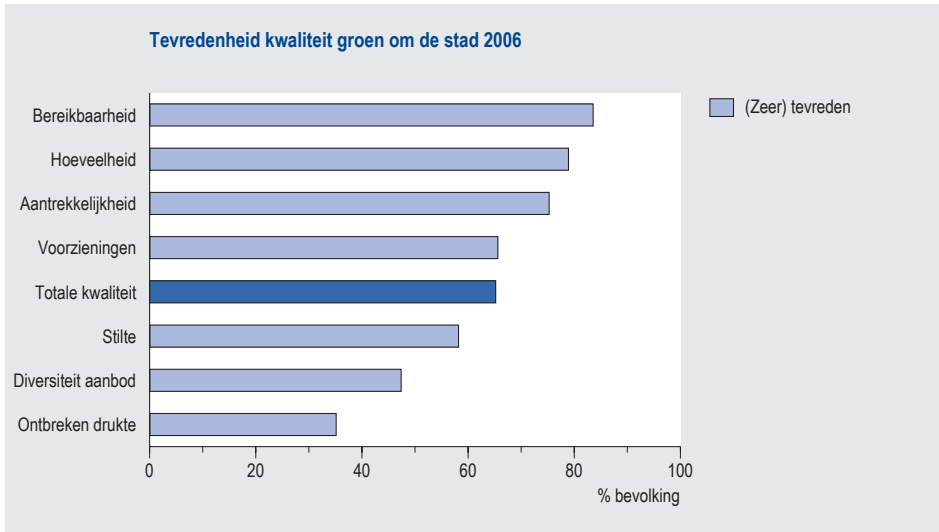
Ruimtelijk valt op dat het groen om de stad in de Randstad op de meeste aspecten relatief ongunstiger beoordeeld wordt. Maatregelen om de drukte in het groen in de nabijheid van grote steden te beperken en verbetering in de diversiteit van het groenaanbod lijken dan ook belangrijk te zijn. Vooral in de Noordvleugel Randstad ervaren bewoners de omgevingsgeluiden in het groen als minder positief.

Figuur 2.6 De gemiddelde tevredenheid over groen om de stad per grote stad (G31) op een rij. (Bron: WoON 2006)

2.3.3 Beoordeling typen groen

Bewoners van grote steden waarderen de recreatiemogelijkheden van bos- en natuurgebieden in de nabijheid van hun woning hoger dan het landelijk gebied, water, parken of recreatiegebieden. Bos- en natuurgebieden krijgen gemiddeld een 7,4 tegen 6,9 voor parken en recreatiegebieden. Het landelijk gebied en open water krijgen gemiddeld een 7,0 van de bewoners van grote steden. Ongeveer een kwart van de bewoners van grote steden geeft aan dat deze bovengenoemde typen buitengebied niet voorkomen binnen 15 kilometer van hun woning (zie Figuur 2.9). Toch zijn in bijna alle gevallen dergelijke gebieden wel aanwezig binnen 15 kilometer van de woning. Wellicht is dit een kwestie van onbekendheid. Alleen parken komen volgens de ondervraagden vaker voor: 91% van de bewoners van de grote steden geven aan dat deze binnen de genoemde afstand voorkomen. Het landelijk gebied zou het minste aanwezig zijn. Het landelijk gebied wordt door respondenten die aan geven dat het niet aanwezig is, nauwelijks gemist. Veertien procent van de bewoners van grote steden geeft aan bossen en

Figuur 2.7 Nederlanders vinden dat het groen om de stad weinig gevarieerd is en dat rust en stilte ontbreken. (Bron: WoON, 2006)

Bewoners van de grote steden zijn ontevreden over de drukte in het groen om de stad (foto: Hans Farjon)

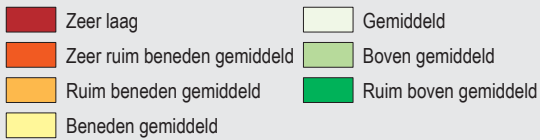
Tevredenheid met betrekking tot groen om de stad
31 grootste steden (G31), 2006

Hoeveelheid

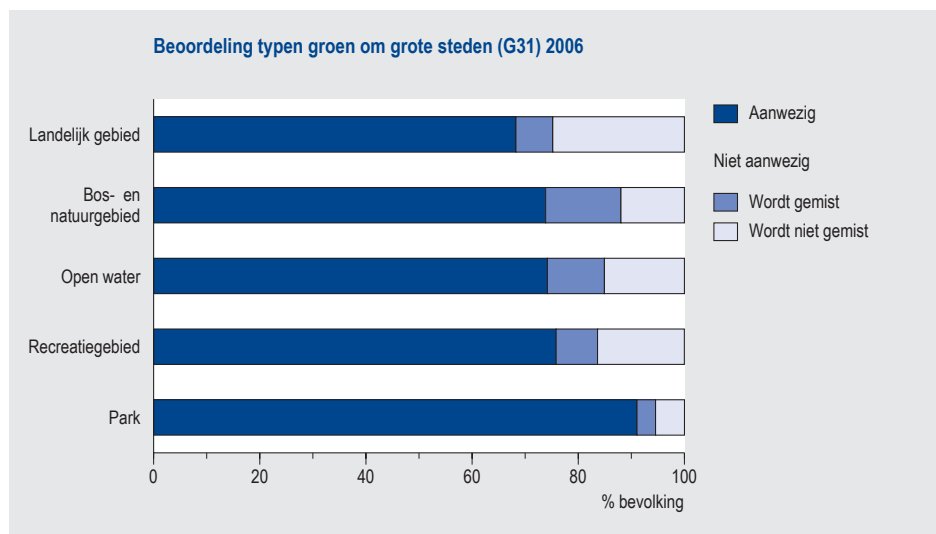
Ontbreken drukte

Diversiteit

Stilte

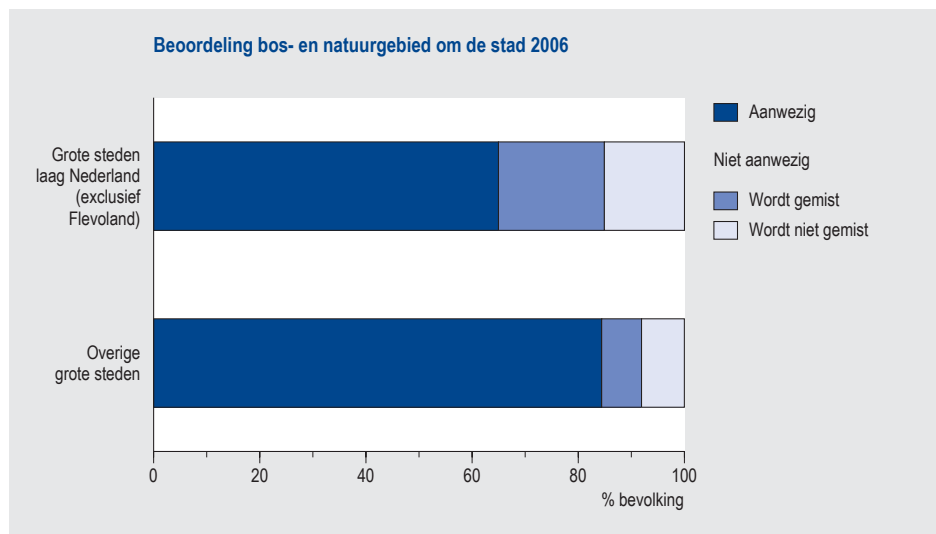

Figuur 2.8 Beoordeling van de kwaliteitsaspecten hoeveelheid (a), ontbreken drukte (b), diversiteit aanbod (c) en stilte (d) van groen om de stad per G31-gemeente. (Bron: WoON, 2006)

Figuur 2.9 Nederlanders missen vooral bos- en natuurgebieden in de nabijheid van de stad.

natuurgebieden in de nabijheid van hun woning te missen. Deze respondenten wonen voor een belangrijk deel in de stedelijke woonmilieus van de Randstad. In de grote steden in de Randstad delen één op de vijf bewoners deze mening (zie Figuur 2.10).

Figuur 2.10 Eén op vijf bewoners van de grote steden in de Randstad mist bos- en natuurgebieden in de omgeving van de stad. (Bron: WoON, 2006)

2.4 Landschap

- *Nederlanders geven het landschap gemiddeld een 7,3.*
- *Landschappen van de noordelijke en oostelijke zandgebieden en van de kustzone en heuvelland worden het hoogst gewaardeerd; die van droogmakerijen en hoogveenontginningsgebieden het laagst.*
- *Het oordeel over aantrekkelijkheid wordt positief beïnvloed door natuurlijkheid en historische kenmerken. Verstedelijking en horizonvervuiling hebben een negatief invloed.*

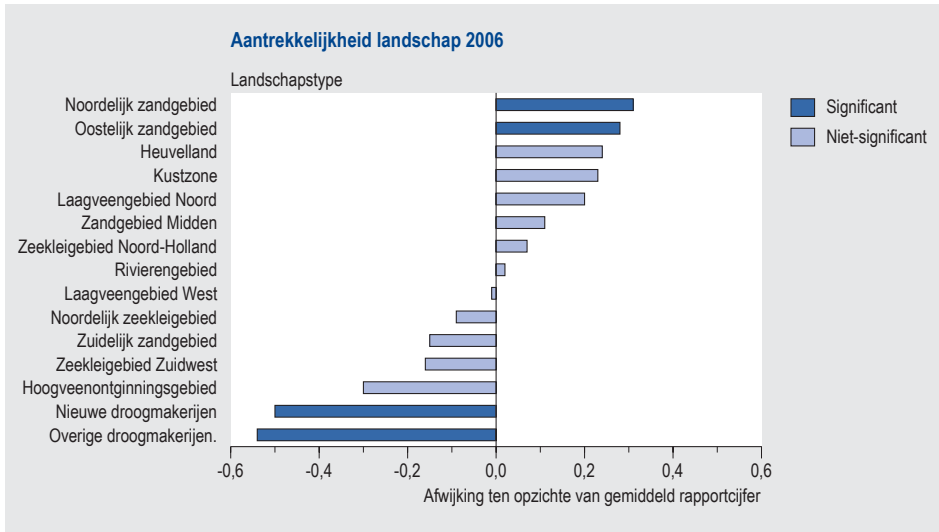
2.4.1 Waardering

Het landschap krijgt een gemiddelde 7,3 van de Nederlandse bevolking. Veertien procent geeft het landschap een onvoldoende. Opvallend is dat er grote verschillen zijn in de gemiddelde waardering per gebied: van 5,4 voor het Sloegebied bij Vlissingen tot 9,2 voor Schiermonnikoog. Ook de gemiddelde beoordeling per landschapstype verschilt. Alleen de noordelijke en oostelijke zandgebieden en de nieuwe en overige droogmakerijen wijken significant af van het gemiddelde. Nederlanders waarderen de landschappen in de zandgebieden van Noord- en Oost Nederland en de landschappen van de kustzone (duinen, strand) en het Heuvelland het meest. Het minst gewaardeerd zijn de landschappen van de droogmakerijen en de hoogveenontginningsgebieden. Verder is opmerkelijk dat vergelijkbare landschapstypen met een lage verstedelijkingsdruk hoger gewaardeerd worden dan die met een hogere verstedelijkingsdruk. Zo krijgen de zandgebieden van Noord- en Oost-Nederland gemiddeld een 7,6 tegen een 7,2 voor die van Zuid-Nederland. Voor landschappen van laagveengebieden is dit 7,6 in Noord-Nederland tegen gemiddeld een 7,3 in West-Nederland (zie Figuur 2.11). In 2002 is eenzelfde rangorde van landschapstypen vastgesteld door De Vries et al. (2002).

Het onderzoek van De Vries et al. (2002) biedt de mogelijkheid om de waardering van het landschap tussen 2002 en 2006 te vergelijken. Na weging van de beide datasets naar representativiteit van de steekproef voor leeftijd en stedelijkheid lijkt de waardering van Nederlandse landschappen tussen 2002 en 2006 niet significant veranderd.

2.4.2 Beleving

De bevolking in Nederland ziet het landschap in hun omgeving veranderen. Dit komt vooral door aanleg van infrastructuur, bedrijfsterreinen en woonwijken en, in mindere mate, door natuurontwikkeling (zie Figuur 2.12). De indruk van de respondenten komt goed overeen met de feitelijke veranderingen in het ruimtegebruik. Deze waarneming van veranderingen in het landschap heeft een zichtbare invloed op het oordeel over de aantrekkelijkheid van het landschap. Diegenen die verstedelijking waarnemen, vinden het landschap significant minder aantrekkelijk dan degenen die dat niet hebben gezien (zie Figuur 2.13). In sommige gebieden zien bewoners soms wel en soms geen veranderingen in het landschap. Tussen gebieden zijn er grote verschillen: bijvoor-

Figuur 2.11 Gemiddelde waardering van het landschap per landschapstype vergeleken. (Bron: BWM)

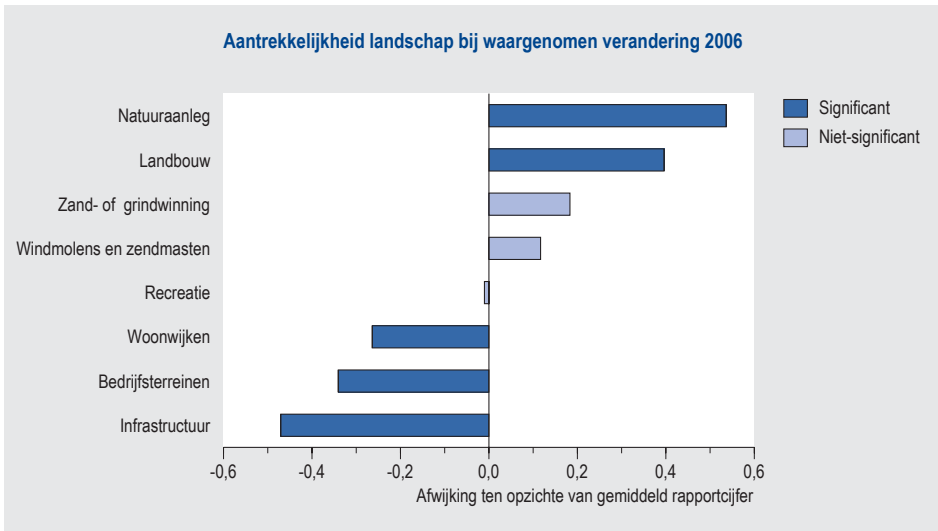
De beleving van landschapveranderingen door de bevolking komt goed overeen met de feitelijke veranderingen in het ruimtegebruik. (Foto: De Jong Luchtfotografie)

beeld in gebieden met een grote verstedelijkingsdruk, wordt dit ook gemiddeld vaker gerapporteerd. De subjectief waargenomen veranderingen in het landschap komen goed overeen met de objectief gemeten veranderingen.

Figuur 2.12 Waargenomen veranderingen in grondgebruik buitengebied. (Bron: BWM)

Figuur 2.13 De invloed van waargenomen landschapsveranderingen op de waardering van landschappen

Natuuraanleg en veranderingen in de landbouw blijken een significante positieve invloed op de waardering van het landschap te hebben. Vooral de waardering van veranderingen in de landbouw is opmerkelijk. In de enquête van Dijkstra et al. (1997) gaven de geïnterviewden aan dat vooral de landbouw verantwoordelijk was voor negatieve landschapsveranderingen. Ander onderzoek geeft ook aan dat tot het laatste decennium van de twintigste eeuw de schaalvergroting en intensivering in de landbouw de belangrijkste drijvende krachten waren achter het verlies van landschappelijke kwaliteit (IKC Natuur et al., 1997; Dijkstra et al., 1997). Na die tijd heeft vooral verstedelijking voor achteruitgang in landschappelijk kwaliteit gezorgd (Koomen et al., 2004). Ook in de beleving en waardering van het landschap is deze omslag zichtbaar. In 2006 leveren de veranderingen in de landbouw een positieve bijdrage aan de waardering van het landschap. Dit komt mogelijk doordat de laatste jaren de veranderingen in de landbouw meer gerelateerd zijn aan landschapsbeheer.

De verschillende landschapskenmerken van een gebied zijn ook beoordeeld. Landschapskenmerken die positief correleren met het oordeel zijn vooral natuurlijkheid (hoeveelheid en spontaniteit), eenheid en historische kenmerkend (zie Tabel 2.1). Minder belangrijke landschapskenmerken met een positieve bijdrage aan het aantrekkelijkheidsoordeel zijn: water, reliëf en toegankelijkheid. Landschapkenmerken die zorgen voor een lager oordeel over de aantrekkelijkheid van het landschap zijn ver-

Tabel 2.1 De significante correlatiecoëfficiënten tussen aantrekkelijkheidsoordeel en de gemiddelde beoordeling van landschapskenmerken in 298 gebieden

	Hoeveelheid natuur	Spontaniteit van natuur	Stedelijkheid	Historische kenmerken	Horizonvervuiling	Reliëf	Geluid	Water	Overlast andere mensen	Toegankelijkheid gebied	Eenheid
Aantrekkelijkheid	0.86	0.76	-0.59	0.72	-0.68	0.52	-0.66	0.46	-0.52	0.43	0.70
Hoeveelheid natuur		0.79	-0.64	0.70	-0.70	0.49	-0.70	0.44	-0.54	0.41	0.70
Spontaniteit van natuur			-0.42	0.63	-0.55	0.62	-0.55	0.50	-0.32	0.31	0.50
Stedelijkheid				-0.61	0.73	-0.13	0.81	-0.22	0.86	-0.42	-0.80
Historische kenmerken					-0.72	0.41	-0.68	0.34	-0.51	0.42	0.66
Horizonvervuiling						-0.34	0.78	-0.21	0.66	-0.50	-0.74
Reliëf							-0.24	-	-	0.26	0.28
Geluid								-0.34	0.78	-0.38	-0.78
Water									-0.17	-	0.30
Overlast andere mensen										-0.44	-0.77
Toegankelijkheid gebied											0.47

stedelijking, horizonvervuiling, geluid en overlast. Deze zijn niet alleen sterk negatief gecorreleerd met het aantrekkelijkheidsoordeel, maar hangen bovendien sterk samen met de bovengenoemde positieve landschapskenmerken. Deze als negatief beoordeelde landschapskenmerken dragen niet significant bij in een regressievergelijking voor de voorspelling van de aantrekkelijkheid van het landschap.

Tot slot zijn de landschapskenmerken (zie Tabel 2.1) als verklarende variabelen voor het oordeel over de aantrekkelijkheid in een regressievergelijking gestopt (Van der Wulp, in voorbereiding). Dit levert de volgende vergelijking op:

$$\text{Aantrekkelijkheid} = 1,129 + 0,40 \times \text{hoeveelheid natuur} + 0,09 \times \text{spontaniteit van natuur} + 0,11 \times \text{historische kenmerkendheid} + 0,06 \times \text{reliëf} + 0,07 \times \text{water} + 0,17 \times \text{eenheid}.$$

In deze vergelijking zijn alleen de significant bijdragende landschapskenmerken meegenomen. In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de resultaten van de bovenstaande vergelijking.

3 VERSCHILLEN TUSSEN GROEPEN NEDERLANDERS

De verschillen in waardering van groen en landschap zijn niet alleen het gevolg van variatie in gebiedskenmerken. Ook sociale kenmerken kunnen belangrijk zijn. Welke sociale kenmerken dat zijn, komt in dit hoofdstuk aan de orde. In paragraaf 3.1 wordt de invloed van de verschillende sociale kenmerken op de waardering met elkaar vergeleken. De belangrijkste afzonderlijke kenmerken komen uitgebreider aan de orde in paragraaf 4.2.

3.1 Sociale kenmerken in perspectief

- *Leeftijd is het belangrijkste persoonskenmerk dat verschillen in aantrekkelijkheid van landschap en tevredenheid met buurtgroen verklaart.*
- *Daarnaast zijn herkomst, ervaren gezondheid en huishoudensamenstelling van belang.*

Het belang van deze kenmerken is onderzocht met behulp van een multinomiale regressie. Hierin is nagegaan is welke persoonskenmerken een bijdrage leveren aan de verklaring voor verschillen in waardering van landschap en groen. In het onderzoek zijn de volgende kenmerken meegenomen: leeftijd, geslacht, herkomst, inkomen, opleidingsniveau, huishoudensamenstelling en ervaren gezondheid.

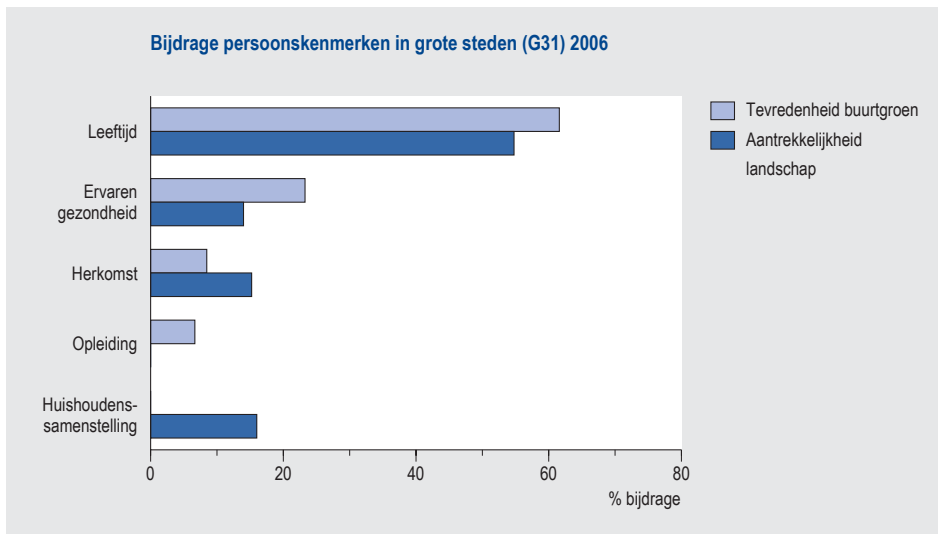
Zowel voor de aantrekkelijkheid van het landschap als voor tevredenheid met het groen komen leeftijd, ervaren gezondheid en herkomst als belangrijkste verklarende variabelen naar voren (zie Figuur 3.1). Daarnaast levert opleiding voor tevredenheid met buurtgroen ook nog een significante bijdrage. Voor aantrekkelijkheid van het landschap geldt dit voor huishoudensamenstelling.

3.2 Afzonderlijke kenmerken

- *Jongeren waarderen buurtgroen en landschap duidelijk lager dan oudere leeftijdsgroepen.*
- *Autochtonen waarderen buurtgroen en landschap hoger dan niet-westerse allochtonen.*
- *Hoe beter men de eigen gezondheid waardeert, des te hoger de waardering voor groen en landschap.*

3.2.1 Leeftijd

Jongeren geven een duidelijk lager rapportcijfer voor het landschap dan de groep 30-49 jaar. De groep 50 jaar en ouder heeft de hoogste waardering, namelijk ruim 7,6.

Figuur 3.1 Leef tijd is het belangrijkste persoonskenmerk dat verschillen in aantrekkelijkheid van landschap en tevredenheid met buurtgroen verklaart. (Bron: BWM, 2006; WoON, 2006; bewerkingen MNP)

Zowel de jongste als de oudste leeftijdsgroepen wijken significant af van het gemiddelde. Ook bij de tevredenheid met het buurtgroen is het aandeel tevreden voor de leeftijdsgroep jonger dan 30 jaar significant lager dan het gemiddelde voor de bevolking van de grote steden. Alle leeftijdsgroepen wijken overigens af van het gemiddelde. De leeftijdsgroep 30-50 jaar kent ook een iets lager aandeel tevreden met het buurtgroen. De leeftijdsgroep 50 jaar en ouder heeft een duidelijk hoger aandeel tevreden met het buurtgroen, namelijk 84%. Hoe ouder, des te hoger de waardering voor het buurtgroen en het landschap (zie Tabel 3.1). Opvallend is dat uit het WoON-onderzoek blijkt dat dit leeftijdseffect zowel voor de waardering van de eigen woning als voor de waardering van de woonomgeving geldt. Het zelfde effect van leeftijd is ook voor de aantekkelijkheid van landschap gevonden (zie Figuur 3.2). Een regressievergelijking tussen leeftijd en waardering van het landschap laat duidelijk een lineair verband zien.

Ook in onderzoek naar tevredenheid en geluk worden vergelijkbare leeftijdseffecten gevonden (Stock et al., 1983; Veenhoven, 2007). De verklaring voor dit verschil naar leeftijd moet in andere (eventueel ook leeftijdsgebonden) factoren gezocht worden, zoals vrijetijdsgedrag (zie hoofdstuk 5), mate van binding en normen en waarden. Op jongere leeftijd liggen de prioriteiten en de voorkeur en belangstelling wellicht op andere vlakken dan voor groen, landschap of natuur. In hoofdstuk 5 zal worden nagegaan of er ook verschillen in vrijetijdsgedrag voor buitenactiviteiten bestaan naar leeftijd. Het is overigens nog zeer de vraag of dit een leeftijdseffect is of een generatie-effect. Van een leeftijdseffect kan gesproken worden als naarmate men ouder wordt, men een hogere waardering voor het landschap krijgt (bijvoorbeeld doordat men er meer naar toe gaat, of omdat men er door ervaring meer waarde aan toekent. Van een

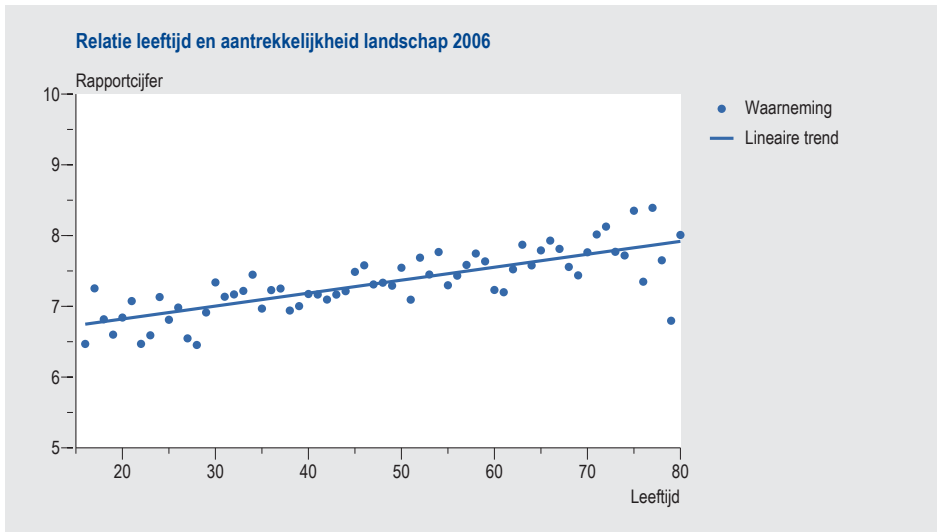
De waardering van groen in de stad neemt toe met leeftijd. (Foto: Hans Farjon)

Tabel 3.1 Tevredenheid met het buurtgroen in de grote steden (G31) en aantrekkelijkheid van het landschap 2006 naar leeftijd en herkomst. (Bron: WoON, 2006; BWM, 2006)

	Tevredenheid buurtgroen (G31) (% (zeer) tevreden)	Aantrekkelijkheid landschap (gemiddeld rapportcijfer)
Leeftijdsgroep		
Jonger dan 30 jaar	69,0*	6,8*
30-50 jaar	73,7*	7,2
50 jaar en ouder	80,3*	7,6*
Herkomst		
Autochtonen en westerse allochtonen	76,3	7,4
Niet-westerse allochtonen	72,1*	6,9*
Totale bevolking	75,6	7,3

* significant verschil met gemiddelde tevredenheid of aantrekkelijkheid ($p=0,05$)

generatie-effect kan gesproken worden als een bepaalde generatie duidelijk een andere waardering heeft voor het groen en het landschap, ook bij herhaalde metingen (ook als men dus ouder is). Dit zou bijvoorbeeld kunnen spelen doordat in de afgelopen decennia kinderen minder in groen en landschap zijn gaan spelen en misschien hierdoor minder bekend zijn met groen en landschap. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of één van beide of allebei het geval is.

Figuur 3.2 Hoe ouder des te hoger de waardering voor de aantrekkelijkheid van het landschap.

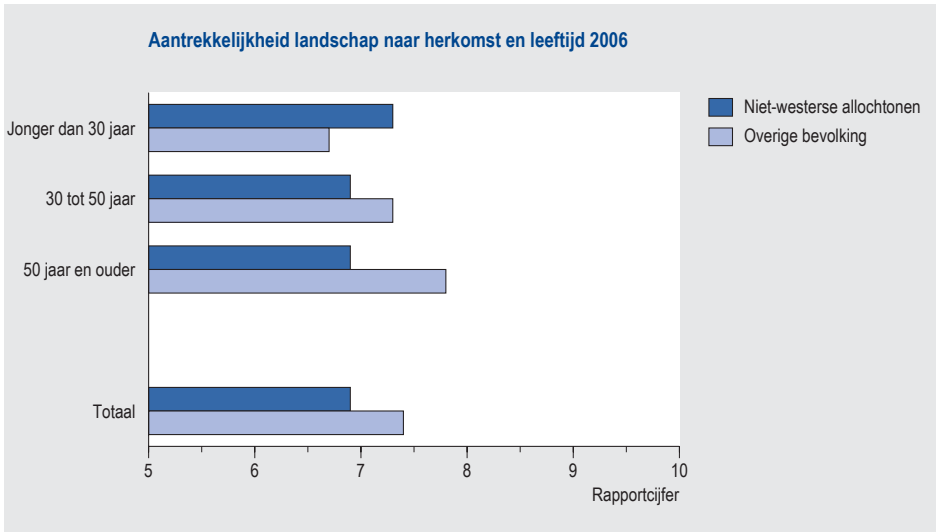
3.2.2 Herkomst

Autochtonen waarderen het buurtgroen en het landschap hoger dan allochtonen. Niet-westerse allochtonen in het bijzonder hebben een significant lagere waardering (zie Tabel 3.1). Men zou dit wellicht kunnen verklaren doordat vooral niet-westerse allochtonen vaker in grote steden wonen. Maar dit is niet het geval: het verschil tussen beide groepen is ook aanwezig in de G31-gemeenten.

Bij vergelijking van de leeftijdsgroepen doet zich een opmerkelijk verschijnsel voor: Jonge niet-westerse allochtonen hebben een hogere waardering voor het landschap dan oudere niet-westerse allochtonen. Ook hebben jonge niet-westerse allochtonen een hogere waardering voor het landschap dan hun autochtone leeftijdsgenoten (zie Figuur 3.3). Met de gegevens van de nulmeting kan dit niet verklaard worden. Een mogelijke argumentatie is dat de jonge niet-westerse allochtonen vaker tot de tweede generatie allochtonen behoren dan de oudere leeftijdsgroepen. Doordat ze hier geboren en getogen zijn, hebben deze allochtonen mogelijk meer binding met het Nederlandse landschap waardoor ze het meer waarderen. Of deze verklaring geldig is, kan alleen met een herhaalde meting nader worden onderzocht. Maar het is dan nog steeds opvallend dat de waardering voor het landschap bij de niet-westerse allochtoon hoger is dan bij de jonge autochtoon.

Het verschil in waardering naar herkomst is overeenkomstig met resultaten uit eerder onderzoek van Buijs et al. (2006). In dit onderzoek, maar ook door andere onderzoekers (Jókövi, 2000) worden ook sociaalculturele en -economische determinanten als verklaring voor het verschil gegeven. Hierbij wordt geopperd dat de mate van binding

Figuur 3.3 Jongere niet-westerse allochtonen hebben een hogere waardering voor het landschap

Allochtonen gebruiken de mogelijkheden om te recreëren in groen en landschap duidelijk minder dan de gemiddelde Nederlander. Zij bezoeken vooral parken. (Foto: Hans Farjon)

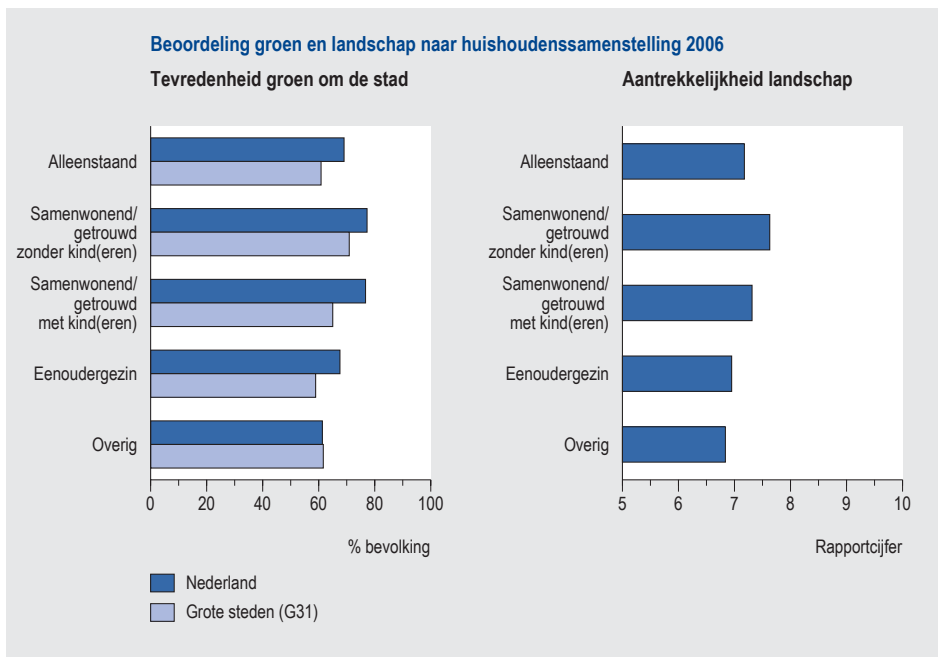
en betrokkenheid met het Nederlandse landschap voor vooral niet-westerse allochtonen veel minder is. In hoofdstuk 5 'Gebruik van groen en landschap' is gekeken of een deel van dit verschil in waardering verklaard kan worden door verschillen in gebruik en recreatie.

3.2.3 Huishoudensamenstelling

Eenoudergezinnen en personen in de categorie ‘anders’ hebben een significant lagere waardering voor het landschap dan gemiddeld. In de waardering van het groen in en om de stad, komt deze lagere waardering niet naar voren. Nadere analyse van de waardering naar landschap en huishoudensamenstelling leert dat de gevonden verschillen te verklaren zijn door verschillen in leeftijd. Vooral de gemiddeld hogere waardering van samenwonenden zonder kinderen komt door het relatief hoge aandeel ‘ouderen’ in deze huishoudencategorie. De lagere aantrekkelijkheid van het landschap en de tevredenheid met het buurtgroen voor de groep ‘anders’ en ‘eenoudergezinnen’, komt ook doordat in deze groepen een groter deel personen van jongere en middelbare leeftijd zit.

3.2.4 Inkomen en opleiding

Een vergelijking van de waardering van het groen en het landschap met inkomen laat zien dat de waardering toeneemt met de hoogte van het inkomen (zie Figuur 3.5). Toch wordt ook dit verschil voor een groot deel verklaard door leeftijdsverschillen tussen de inkomensgroepen. Wel heeft de groep met een inkomen van minder dan 850 euro per maand, een significant lagere waardering voor het landschap, ook als wordt gecontroleerd voor leeftijd.

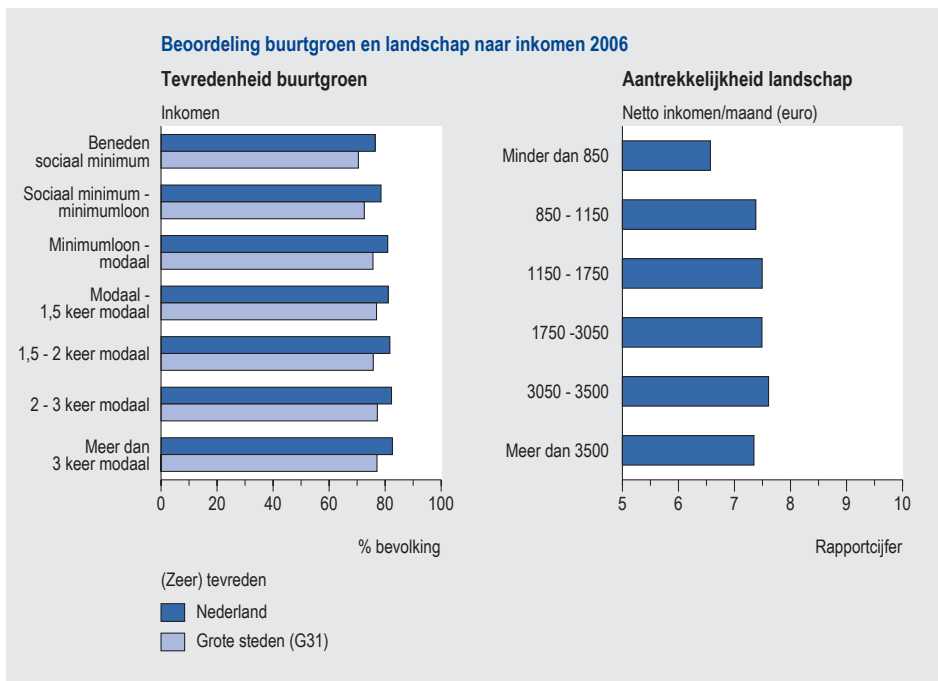
Figuur 3.4 Samenwonenden (met of zonder kinderen) zijn het meest tevreden met groen om de stad

Ook voor verschillen in opleiding kunnen verschillen in waardering van het groen en het landschap gevonden worden. Hier doet zich een opmerkelijk verschijnsel voor, namelijk dat hoger opgeleiden een ietwat lagere waardering laten zien. Al met al laten de gevonden verbanden geen eenduidig resultaat zien.

3.2.5 Ervaren gezondheid

De respondenten is ook gevraagd hoe zij hun eigen gezondheid beoordelen (in vijf klassen; van zeer slecht tot zeer goed). In het algemeen waarderen personen hun eigen gezondheid als goed; 80% geeft aan een goede tot zeer goede gezondheid te hebben. Slechts iets meer dan 1% geeft aan een zeer slechte gezondheid te hebben.

Juist de groep die aangeeft een goede of een zeer goede gezondheid te hebben, heeft een statistisch significante hogere waardering voor het landschap, zij geven het landschap een 7,7 tegenover 7,3 gemiddeld. De tevredenheid met het groen in de buurt is lager bij de groep die aangeeft een slechte gezondheid te hebben, 78% is tevreden tegenover 81% gemiddeld. Voor het groen om de stad komt ook dit laatste patroon naar voren. De tevredenheid met het groen om de stad bij mensen die aangeven een slechtere gezondheid te hebben is lager, tweederde tegenover iets meer dan driekwart gemiddeld.

Figuur 3.5 Hoe hoger het inkomen hoe hoger de waardering voor buurtgroen en landschap

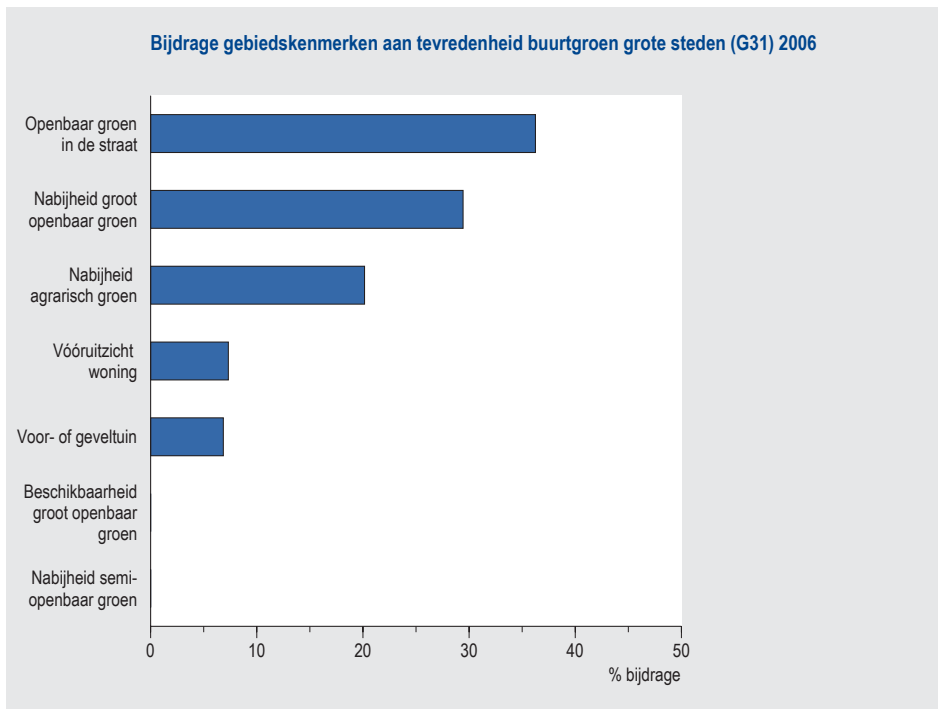
Het is onduidelijk waarom er een relatie is tussen de gezondheid en de waardering van het landschap is en op welke wijze deze verklaard kan worden. Wel blijkt dat respondenten met een goede tot zeer goede gezondheid vaker in het buitengebied komen en gemiddeld ook meer activiteiten ondernemen. (zie hoofdstuk 5) Verder kan hier nog spelen dat personen die 'goed in hun vel steken' vaker aangeven een goede gezondheid te hebben en ook vaker een hogere waardering voor het groen en het landschap hebben.

4 BETEKENIS VAN FYSIEKE GEBIEDSKENMERKEN

Binnen Nederland komen grote ruimtelijke verschillen voor in de waardering van landschap en groen. Daarin speelt de ruimtelijke verdeling van de bevolking naar bijvoorbeeld leeftijd en herkomst een rol (zie hoofdstuk 3). In dit hoofdstuk komt vooral de vraag aan de orde welke fysieke gebiedskenmerken deze ruimtelijke verschillen bepalen. Dit hoofdstuk bestaat uit drie paragrafen. Paragraaf 4.1 laat zien welke gebiedskenmerken de verschillen bepalen met betrekking tot het groen in de buurt. Vervolgens komt in paragraaf 4.2 het groen om de stad aan bod. Tot slot komt in paragraaf 4.3 het landschap aan de orde.

4.1 Groen in de buurt

- *De meest tevreden bewoners wonen het dichtst bij het groen.*
- *De aanwezigheid van groen in de straat is belangrijker voor de waardering van buurtgroen dan de hoeveelheid groot openbaar groen in de buurt.*

Figuur 4.1 Fysieke kenmerken die bijdragen aan de verklaring van verschillen in tevredenheid met buurtgroen. (Bron: WoON)

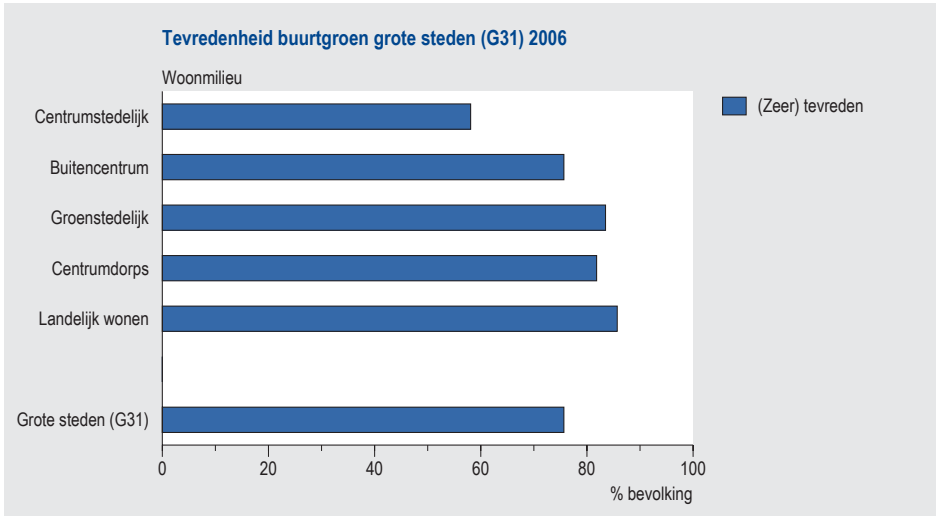
De waardering van het buurtgroen hangt vooral af van het groen in de straat. (Foto: Hans Farjon)

Het groen in de straat bepaalt voor een groot gedeelte de tevredenheid van de bewoners van de grote steden (G31) met buurtgroen (zie Figuur 4.1). Het zichtbare groen zoals de aanwezigheid van een gevel- of voortuin is voor deze groep Nederlanders belangrijker dan het grotere openbaar groen, zoals parken, bossen en recreatiegebieden. Ook blijkt dat zichtbaarheid en nabijheid van groene elementen belangrijker zijn voor de waardering dan de recreatieve gebruiksmogelijkheden van het grote groen. Kanttekening hierbij is dat men wel de aanwezigheid van speelmogelijkheden in het groen zeer belangrijk vindt (zie paragraaf 2.2.2). Opmerkelijk is dat de beschikbare hoeveelheid groen en de nabijheid van semi-openbaar groen, zoals sportvelden en volkstuinten, niet bijdragen aan de tevredenheid.

In de volgende subparagrafen worden bepaalde onderdelen uit Figuur 4.1 toegelicht. Zie Crommentuijn en Dekker (in voorbereiding) voor een uitgebreider overzicht.

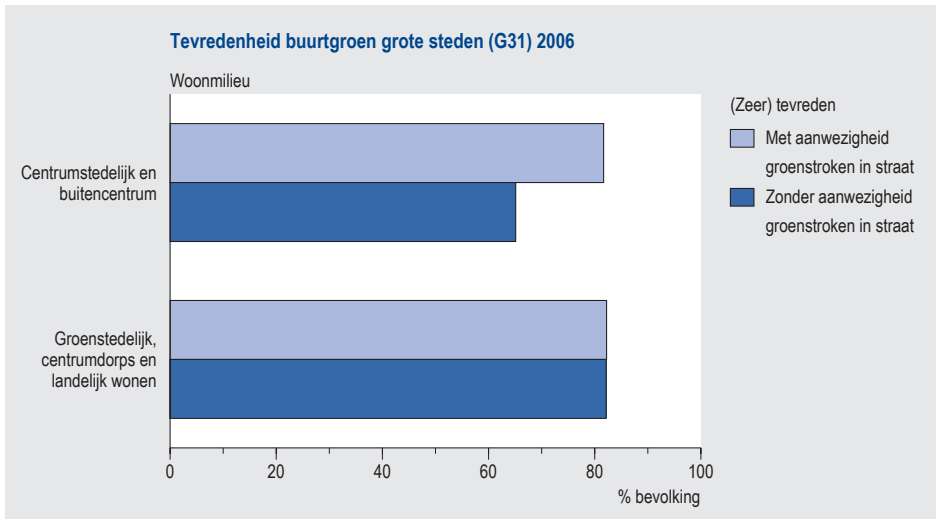
4.1.1 Woonmilieu

Binnen de grote steden (G31) zijn er ook verschillen in tevredenheid over het groen in de buurt. In Figuur 4.2 zijn vijf woonmilieus van de G31-gemeenten onderling vergeleken. In het meest stedelijke woonmilieu (het centrumstedelijke) is de tevredenheid beduidend lager dan in de overige woonmilieus.

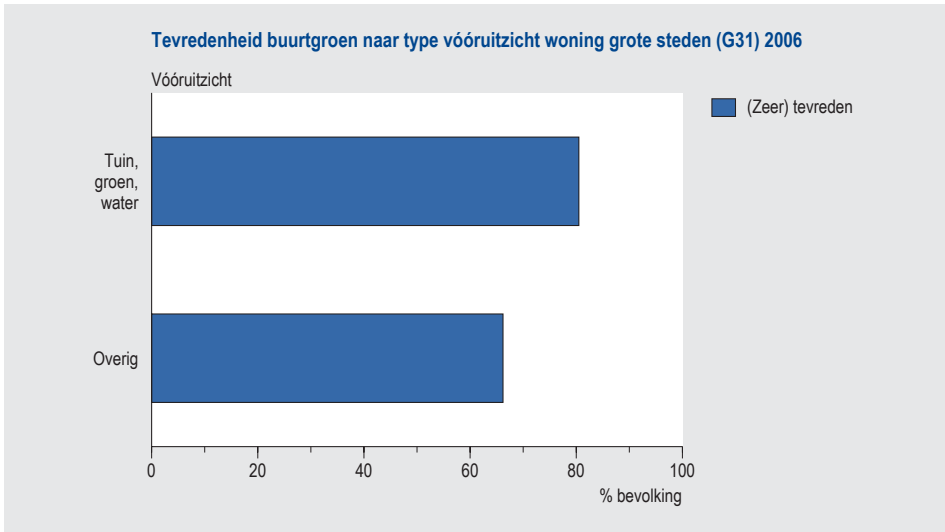

Figuur 4.2 De bevolking van het centrumstedelijke woonmilieu is duidelijk minder tevreden over het groen in de buurt. (Bron: WoON)

De bewoners in stedelijke woonmilieus met openbaar groen in de straat zijn duidelijk meer tevreden dan bewoners in vergelijkbare woonmilieus zonder dat groen, terwijl in de minder stedelijke woonmilieus dat effect er niet is (zie Figuur 4.3). Dit betekent dat ruimtelijke maatregelen, zoals de aanleg van meer groen in de buurt, in de meer stedelijke woonmilieus beter uit kunnen pakken in relatie tot tevredenheid dan in de minder stedelijke woonmilieus.

Figuur 4.3 In meer stedelijke woonmilieus is de aanwezigheid van openbare groenstroken belangrijk voor de tevredenheid met het groen in de buurt. (Bron: WoON)

Figuur 4.4 De meest tevreden bewoners kijken vanuit hun woning uit op groen of water. (Bron: WoON)

4.1.2 Groen in de straat

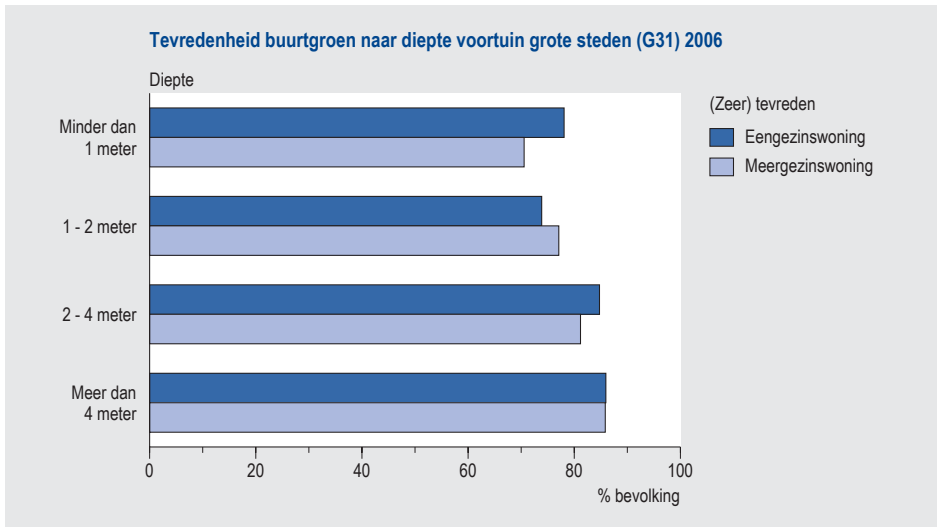
Uit het voorafgaande blijkt dus dat de aanwezigheid en zichtbaarheid van zowel particulier als openbaar groen in de straat het belangrijkste gebiedskenmerk is voor de tevredenheid over het buurtgroen. Het belang van het uitzicht aan de straatzijde van de woning is al langer bekend en wordt ook teruggevonden in onderzoek naar woningprijzen. Zo vonden Bervaes et al. (2004) een duidelijk hogere verkoopwaarde van de woning wanneer de woning op groen of water uitkijkt. De resultaten van de WoON-enquête bevestigen dit. Bewoners die op water of groen (park, plantsoen, groenstrook, geveltuin of voortuin aan de overzijde van de straat) uitkijken, zijn duidelijk meer tevreden dan bewoners die uitkijken op gebouwen of pleinen (zie Figuur 4.4).

Bij tevredenheid over het groen in de buurt is ook de aanwezigheid van voor- of geveltuinen belangrijk. Bovendien zijn er aanwijzingen dat ook de diepte van deze tuinen er toe doet. Bewoners met voortuinen dieper dan twee meter zijn meer tevreden over hun buurtgroen dan bewoners met geveltuinen of ondiepe voortuinen in hun straat (zie Figuur 4.5).

4.1.3 Groot openbaar groen

Voor de waardering van het groen in de buurt zijn parken, bossen en natuurgebieden in de stad vooral van belang als deze dicht bij de woning liggen. In alle woonmilieus geldt dat hoe dicht de woning bij het grote openbaar groen ligt, des te hoger de tevredenheid over het groen in de buurt is (zie Figuur 4.6). Dit effect is het sterkst in de minder stedelijke woonmilieus. Verder valt op dat bewoners die binnen

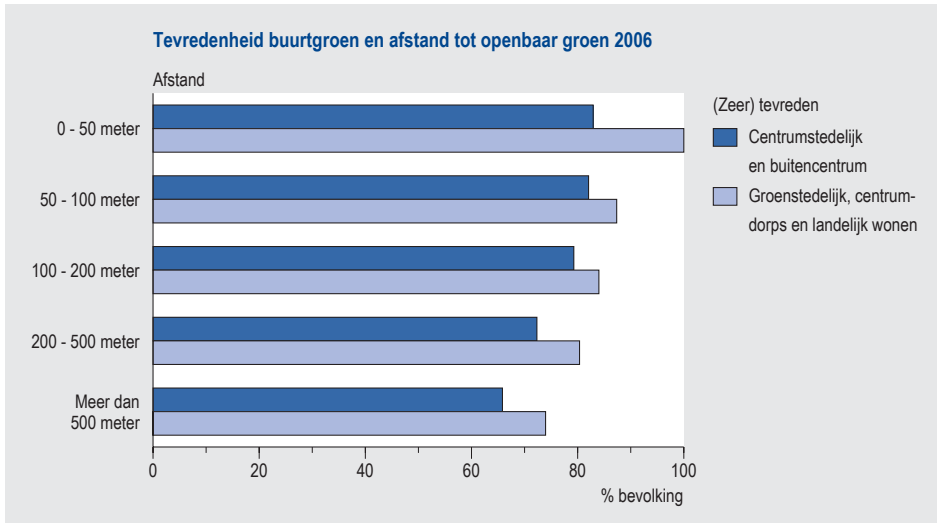

Figuur 4.5 Hoe dieper de voor- of geveltuint, des te tevredener zijn de bewoners over het groen in de buurt. (Bron: WoON)

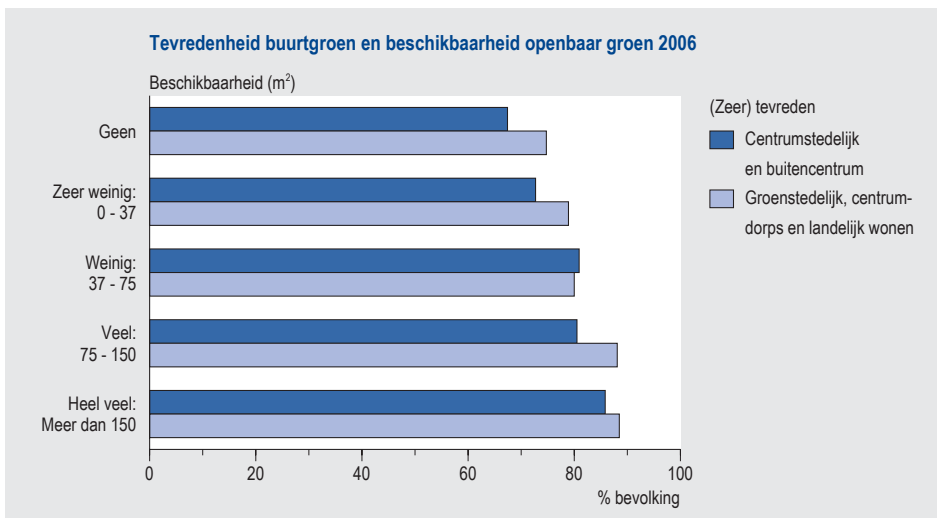

De nabijheid van parken en natuurgebieden is belangrijker voor de waardering van het buurtgroen dan de hoeveelheid. (Foto: Hans Farjon)

200 meter van het grote openbaar groen wonen, meer dan gemiddeld tevreden zijn over het buurtgroen. Deze afstand is kleiner is dan de gangbare normafstand voor (groen)voorzieningen van 500 m van de woning (zie onder andere Middelkoop et al.,

Figuur 4.6 Bewoners die dichterbij parken wonen zijn meer tevreden over het groen in hun buurt. (Bron: WoON)

Figuur 4.7 Bewoners met minder dan 75 m² groen binnen 500 m van de woning zijn duidelijk minder tevreden over het groen in de buurt. (Bronnen: WoON, VROM)

2001). Bezemer et al. (2004) hebben er al eerder op gewezen dat deze normaafstand kleiner dan 500 m dient te zijn.

De bestaande indicatoren voor de groene kwaliteit van steden gaan vooral uit van de hoeveelheid groot openbaar groen per woning. Zo gaat de indicator van de Monitor Nota Ruimte uit van de hoeveelheid groot openbaar groen binnen 500 meter van de woning. Deze indicator laat een positief verband zien met tevredenheid (zie Figuur 4.7). Hoe meer groot openbaar groen, des te hoger het percentage tevreden.

Groene meters

Bestaande fysieke indicatoren voor groen in de stad, zoals de Monitor Nota Ruimte (Snellen et al., 2006) en Groene Meters (Bezemer et al., 2002), gaan vooral uit van de hoeveelheid groen per woning. Ook groennormen zijn gebaseerd op de hoeveelheid groen per woning (Middelkoop et al. 2001). Een voorbeeld is de streefwaarde van 75m² per woning voor nieuwbouwwijken uit de Nota Ruimte (VROM, 2006). Bij de berekening van deze indicatoren is uitsluitend uitgegaan van groen met een omvang groter dan 0,5 ha zoals parken, grote plantsoenen, bossen en recreatiegebieden. Het groen in de straat zoals tuinen, perken, kleine plantsoenen en straatbomen, wordt in deze berekeningen dus niet meegenomen. Dit komt omdat er geen landelijke databestanden zijn voor het vóórkomen van tuinen, straatbomen en plantsoenen. Ook de afstand tot het groen wordt in deze indicatoren on-

voldoende zwaar meegewogen of de gehanteerde normafstand is te groot.

De gebruikswaarde van deze bestaande indicatoren is daarmee beperkt. Toch zijn ze wel relevant, zeker zolang er geen landsdekkende gegevensbestanden over het groen in de straat voorhanden zijn. Wel zijn verbeteringen mogelijk. Allereerst dient de afstand tot het groen zwaarder te worden meegewogen, bijvoorbeeld door een normafstand van 200 meter te gebruiken. Daarnaast kan de indicator beter aansluiten bij de waardering door bewoners door alleen de hoeveelheid (groot) openbaar groen mee te nemen. De hoeveelheid semi-openbaar en agrarisch groen, zoals sportvelden, volkstuinten blijkt namelijk geen bijdrage te leveren aan de verklaring van verschillen in waardering van het buurtgroen.

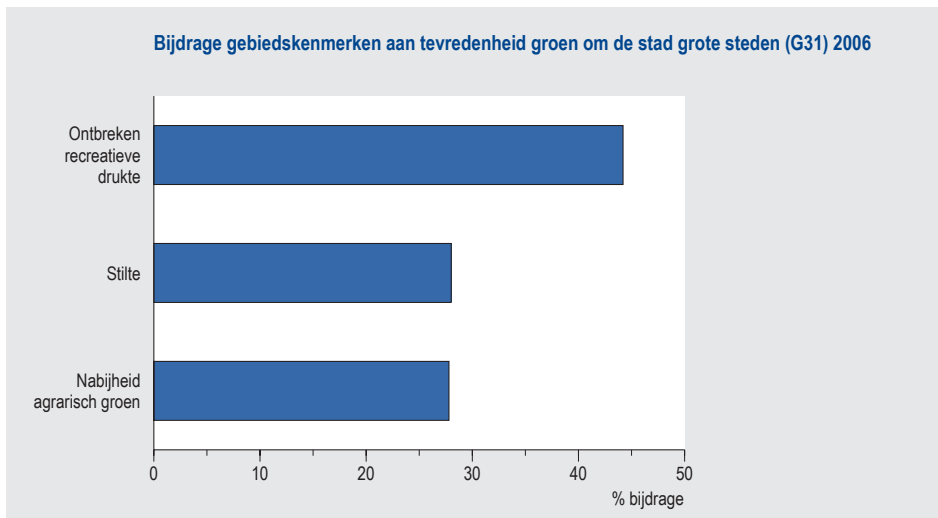
De hoeveelheid groot openbaar groen blijkt juist in vergelijking met andere kenmerken van het groen, nauwelijks van belang voor de waardering door bewoners. Dit betekent dat de gebruikswaarde van de huidige fysieke indicatoren voor het groen in de stad beperkt is. De gebruikswaarde kan verbeterd worden door niet alleen het grote openbaar groen mee te nemen, maar ook de afstand tot het groen zwaarder te laten wegen (zie tekstkader Groene meters)

4.2 Groen om de stad

- *De meest tevreden stedelingen wonen in steden met een rustige en stille groene omgeving op korte afstand van agrarisch groen.*

Vooraf hoge recreatieve druk verklaart de ontevredenheid over groen om de stad. (Foto: Hans Farjon)

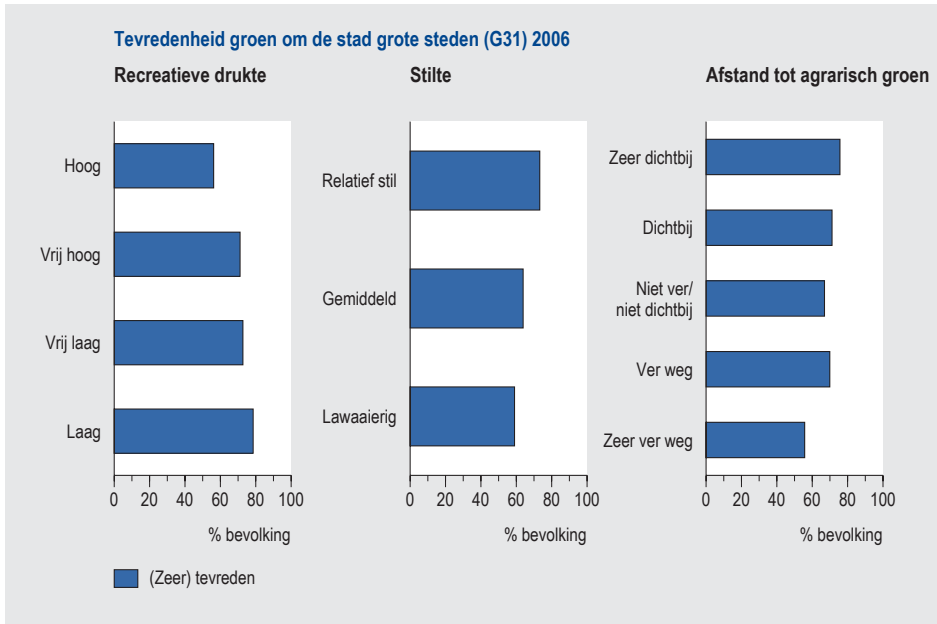

Figuur 4.8 Het ontbreken van recreatieve druk, de aanwezigheid van stilte en de nabijheid van agrarisch groen leveren de grootste bijdrage aan de tevredenheid over groen om de stad. (Bron: WoON)

In paragraaf 2.3.2. is aangegeven dat stedelingen minder tevreden zijn over het ontbreken van rust en stilte in het groen in de omgeving van hun stad. Dit wordt bevestigd door de drie kenmerken die belangrijk zijn bij de analyse van gebiedskenmerken. Voor de verklaring van verschillen in tevredenheid over groen om de stad zijn dat: het ontbreken van recreatieve druk, de aanwezigheid van stilte en de nabijheid van agrarisch groen.

Fysieke kenmerken die de recreatieve druk en de stilte beschrijven, bevestigen dat de bevolking in de grote steden vooral minder tevreden is over die recreatieve druk en de stilte in het groen om de stad (zie Figuur 4.9). De recreatieve druk is afgeleid uit de indicator beschikbaarheid van wandel- en fietsmogelijkheden (Snellen et al., 2006). Deze indicator vergelijkt de vraag met het aanbod aan recreatiemogelijkheden binnen een straal van 5 km van de woning. Hoe kleiner het aanbod in relatie tot de vraag, des te groter is de recreatieve druk. Als het aanbod van recreatiemogelijkheden kleiner is dan 50% van de vraag, is de tevredenheid duidelijk veel lager dan gemiddeld, namelijk 57% ten opzichte van 75% voor heel Nederland. Voor een vrij hoge, vrij lage en lage recreatieve druk is de relatie met tevredenheid over groen om de stad ook aanwezig, maar minder duidelijk.

Voor de tevredenheid over het buurtgroen is de afstand tot agrarisch groen ook belangrijk. Personen met het agrarische gebied binnen een afstand van 300 meter (zeer dichtbij) zijn duidelijk meer tevreden dan anderen. Personen met het agrarische gebied op een afstand boven 760 meter van hun woning (zeer ver weg) zijn duidelijk minder tevreden. Hoe dichter men bij het agrarisch groen woont, des te meer kans er is dat het agrarisch groen een 'onderdeel' is van buurtgroen. Dit geldt voor alle woonmilieus.

Figuur 4.9 De meest tevreden stedelingen wonen vooral in steden met een rustige en stille groene omgeving op korte afstand van agrarisch groen. (Bron: WoON)

4.3 Landschap

- *Bewoners waarderen landschappen met veel natuur en historische identiteit het meest.*

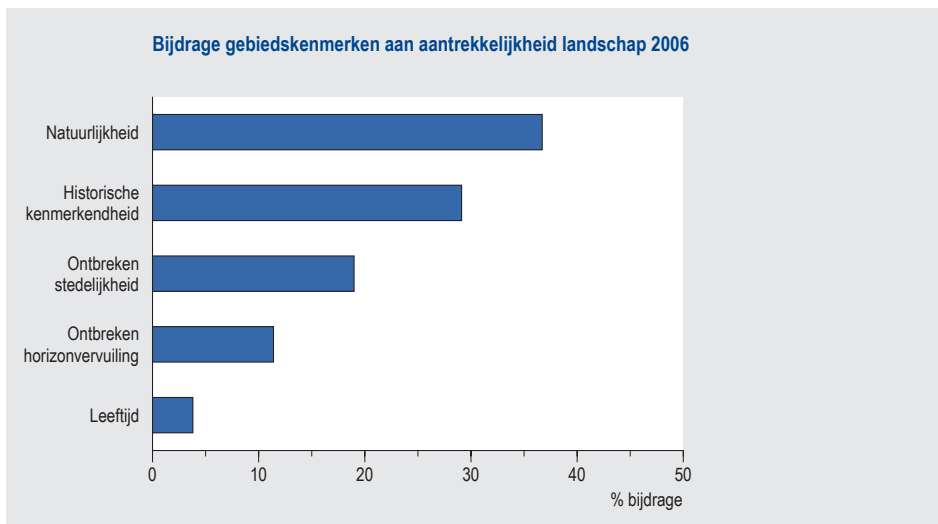
Natuurlijke landschappen met een historische uitstraling worden het meest gewaardeerd. (Foto: De Jong Luchtfotografie)

Het BelevingsGIS (Roos-Klein Lankhorst et al., 2005) voorspelt de aantrekkelijkheid van het landschap aan de hand van fysieke gebiedskenmerken. Met dit model zijn verschillen in waardering van landschappen in kaart gezet (zie Figuur 4.11). Open landschappen met veel verstedelijking en/of akkerbouw zoals de Zuidvleugel Randstad, Flevoland, Haarlemmermeer en Oost-Groningen worden het minst gewaardeerd. De kustzone met strand, duinen en de Waddeneilanden, en de landschappen met een kleinschalig groen karakter van Hoog Nederland, worden het meest gewaardeerd.

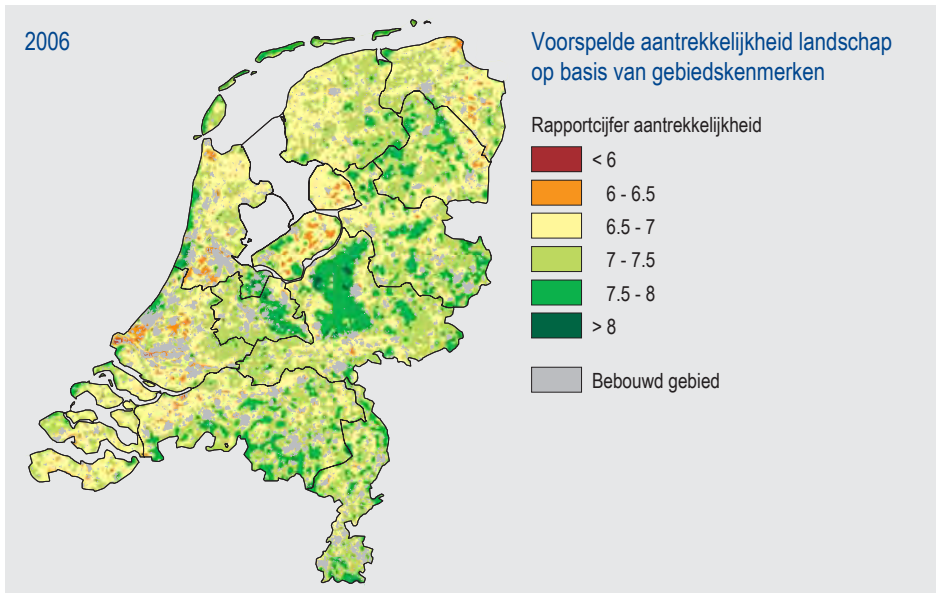
Het BelevingsGIS is wel opnieuw gekalibreerd aan de hand van de resultaten van de enquête Landschap naar Gebieden. Dit leidt tot de volgende formule:

$$\text{Aantrekkelijkheid} = 5,31 + 0,29 \times \text{natuurlijkheid} - 0,15 \times \text{stedelijkheid} + 0,23 \times \text{historische kenmerkendheid} - 0,09 \times \text{horizonvervuiling} + 0,03 \times \text{leeftijd (op basis gemiddelde waarde per gebied)}$$

Natuurlijkheid en natuurlijke historische kenmerkendheid hebben een positieve invloed op de waardering van het landschap. Negatieve factoren zijn stedelijkheid en horizonvervuiling (zie Figuur 4.10). Ook zijn de kenmerken reliëf, geluidshinder en water onderzocht, maar deze leveren geen bijdrage aan de voorspelling. Tot slot heeft ook de leeftijd van de respondent invloed op het oordeel. Voor een uitgebreide discussie over de voorspellende waarde van het BelevingsGIS en de betekenis voor monitoring wordt verwezen naar Van Der Wulp (in voorbereiding).

Figuur 4.10 Vooral de natuurlijkheid en het historische karakter van een gebied bepalen de aantrekkelijkheid van het landschap. (Bron: Alterra)

Figuur 4.11 De voorspelde waardering van het Nederlandse landschap door bewoners op basis van gemeten landschapskenmerken.

5 GEBRUIK EN WAARDERING

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de Nederlandse bevolking het groen in en om de stad en het landschap gebruikt voor recreatie (paragraaf 5.1) en wat dit betekent voor zijn waardering van groen en landschap (paragraaf 5.2). In de Belevingswaardenmonitor beperkt recreatie zich tot buitenactiviteiten in stedelijk groen en buitengebied, zoals wandelen, fietsen, zwemmen in openbaar water en picknicken.

5.1 Recreatie

- *Wandelen en fietsen zijn de meest beoefende buitenactiviteiten.*
- *Bos, heide, duin of andere natuurgebieden zijn de meest frequent bezochte bestemmingen in de omgeving van steden en het buitengebied.*
- *Jongeren zijn actiever, maar komen minder vaak in het buitengebied om te wandelen en om natuur te bekijken.*
- *Er is een duidelijk verschil in recreatiegedrag tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen.*

Activiteiten

De meest Nederlanders gebruiken groen en landschap om in te wandelen; circa 80% van alle respondenten geeft aan vaker dan vier keer per jaar te wandelen in het buitengebied (zie Figuur 5.1). Ook fietsen en/of skeeleren zij daar vaak (gemiddeld 71% van de respondenten). Bijna 60% van de bevolking geeft aan vaker dan vier keer per jaar te zitten, liggen of luieren in het buitengebied. De minst beoefende activiteiten in het buitengebied zijn hardlopen en varen; respectievelijk minder dan 20% en minder dan 10% van de bevolking geeft aan vaker dan vier keer per jaar hard te lopen dan wel te varen.

Uit de Belevingswaardenmonitor komt naar voren dat mensen vaker actief zijn in het groen en buitengebied dan het Continu Vrijtijdsonderzoek (CVTO) (CVTO, 2005) aangeeft. Deze verschillen zijn wellicht te verklaren door de meer globale vraagstelling in de enquêtes van de Belevingswaardenmonitor. Het CVTO maakt gebruik van een soort dagboek, waarin respondenten voor een vrij korte periode aangegeven wat zij hebben gedaan in hun vrije tijd. In de Belevingswaardenmonitor is dit minder gedetailleerd en over een langere periode gevraagd. Overigens komen uit het Aanvullend Voorzieningen Onderzoek 2003 van het Sociaal Cultureel Planbureau vrijwel dezelfde bezoekfrequenties voor stadsparken en recreatiegebieden als uit de nulmeting Belevingswaardenmonitor.

Bestemmingen

Bos, heide, duin of andere natuurgebieden zijn de populairste bestemming in het buitengebied en de omgeving van steden: ongeveer 80% van de respondenten bezoeken deze bestemmingen in ieder geval vier keer of meer per jaar (zie Figuur 5.2). Opval-

Figuur 5.1 80% van de Nederlanders komt regelmatig in het buitengebied om te wandelen of te fietsen.

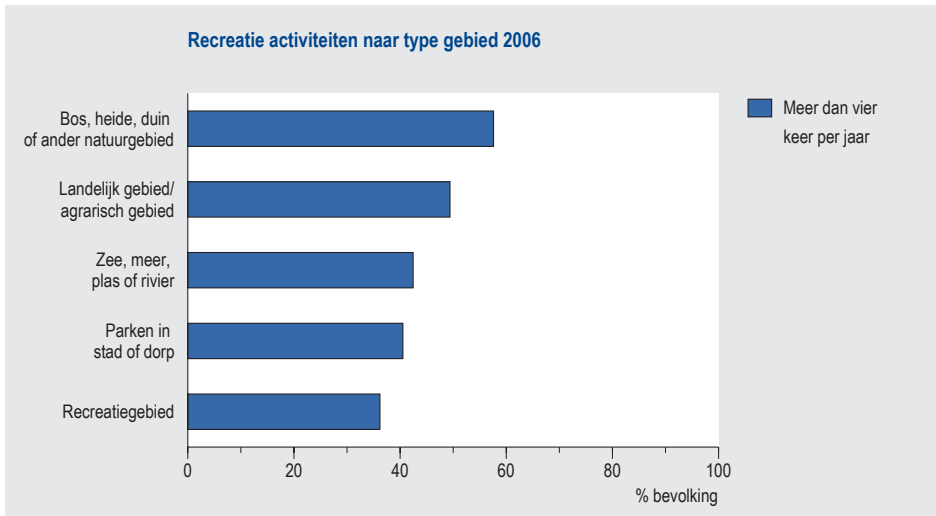
lend is verder het betrekkelijk hoge aandeel respondenten dat aangeeft niet of minder dan vier keer per jaar in een park of in een recreatiegebied te komen. Slechts één op de drie respondenten zegt vaker dan vier keer per jaar een park of recreatiegebied te bezoeken. Juist dit type gebieden is speciaal aangelegd voor de bewoners en voor bijna iedereen goed bereikbaar. Minder dan 40% komt vaker dan vier keer per jaar in een recreatiegebied. Dit betekent dus dat meer dan 60% van de Nederlanders niet of minder dan vier keer per jaar naar een recreatiegebied gaat. Voor parken geldt dat net iets meer dan 40% van de bevolking vaker dan vier keer per jaar er naar toe gaat. Deze bezoeksfrequenties komen overeen met het Aanvullende Voorzieningen Onderzoek 2003 van het SCP.

Overigens komt het centrum van stad of dorp als belangrijkste bestemming naar voren: 85% van de bevolking bezoekt dit vaker dan vier keer per jaar. Voor de analyse van de waardering van het buitengebied en vrijetijdsgedrag is dit niet direct belangrijk, maar het zet de interpretaties van recreatie in groen en buitengebied wel in een perspectief: het centrum van een stad of dorp is populairder als bestemming in de vrije tijd.

Er is een verschil naar leeftijd in soorten activiteiten die men onderneemt (Figuur 5.3). Voor recreatie in het buitengebied zijn fietsen, wandelen, zitten, liggen, luieren, zonnen en natuur bekijken de belangrijkste activiteiten.

Verschillen naar leeftijd

De bevolkingsgroep jonger dan 30 jaar is het meest actief in het groen in en om de stad en het buitengebied. Bovendien komen jongeren vaker in de verschillende gebieden dan de andere leeftijdsgroepen (30-50 jaar en 50 jaar en ouder). Vooral bij activiteiten die het minst worden ondernomen is het verschil naar leeftijd groot. Jongeren zijn duidelijk actiever, met uitzondering van wandelen, en natuur bekijken. Natuur bekij-

Figuur 5.2 Bos, heide, duin of een ander natuurgebied zijn het meest in trek als buitengebied.

ken of beluisteren is duidelijk niet favoriet bij jongeren; slechts 30% zegt dit vaker dan vier keer per jaar te doen, tegenover 60% bij respondenten van 50 jaar of ouder. Ook wandelen jongeren minder vaak dan andere leeftijdsgroepen.

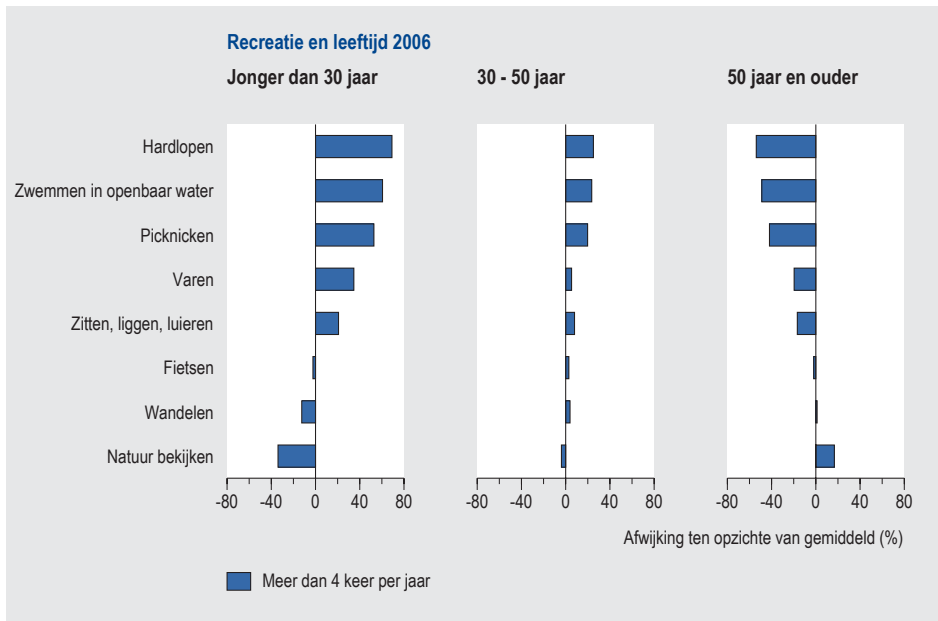
Jongeren zijn actiever, maar komen minder in het buitengebied. (Foto: Joost Grol.)

Fietsen en skeeleren laten een ander beeld zien. Hier zijn bijna geen verschillen naar leeftijd zijn te ontdekken. Het grootste verschil ten opzichte van de gemiddelde activiteitenfrequentie is geconstateerd bij het hardlopen; de bevolking jonger dan 30 jaar doet dit bijna twee keer zo vaak als de gemiddelde Nederlander.

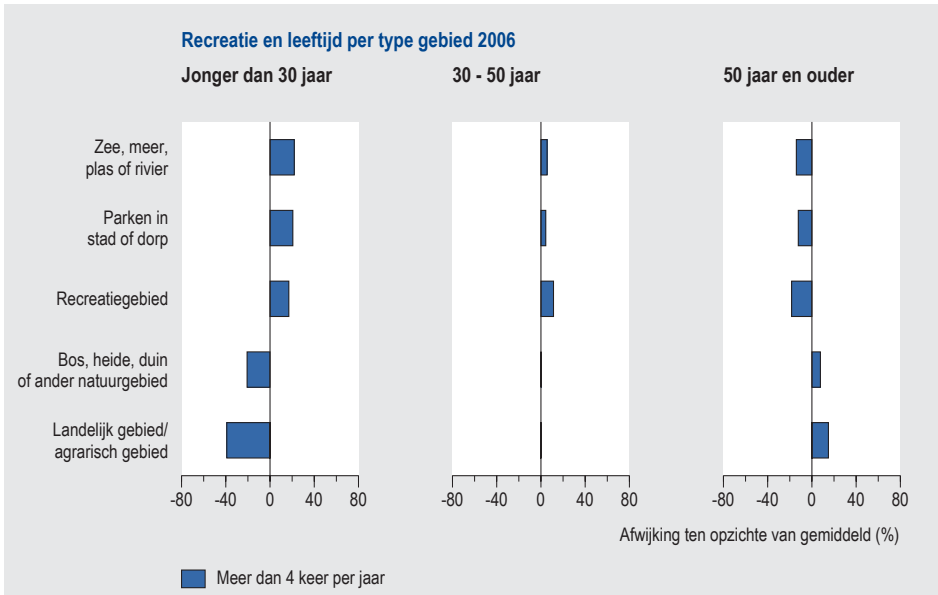
In het bezoek aan de verschillende soorten gebieden zijn er ook verschillen in participatie naar leeftijd: jongeren komen minder vaak in het landelijke gebied dan de andere leeftijdsgroepen. Parken, recreatiegebieden en zee, meer, plas of rivier bezoeken jongeren juist vaker. Dit in tegenstelling tot de overige leeftijdsgroepen.

Verschillen naar herkomst

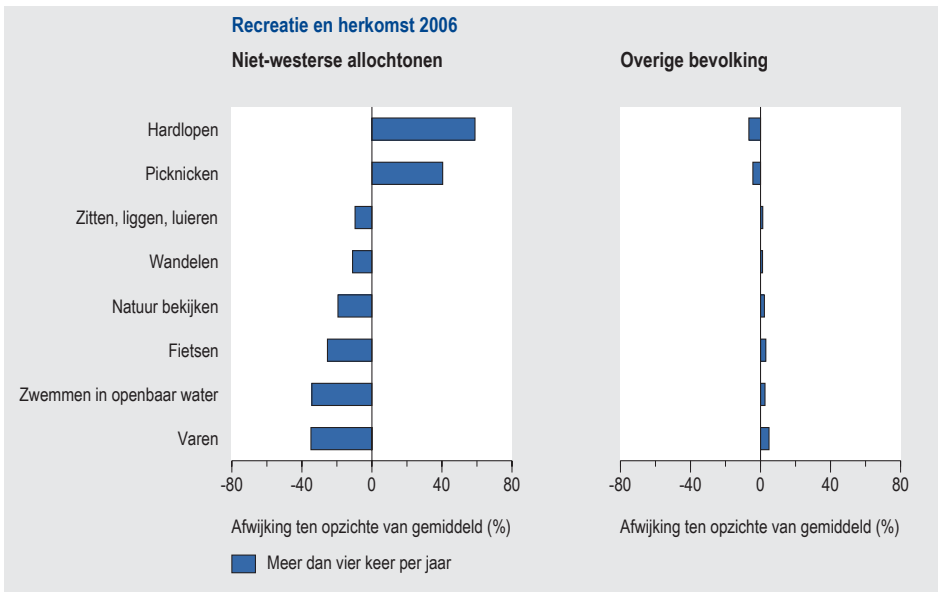
Tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen bestaan verschillen in recreatiegedrag. Zo maken niet-westerse allochtonen meer gebruik van parken (Jókövi, 2001). De gegevens uit de Belevingswaardenmonitor bevestigen dit. Het gedrag van westerse allochtonen verschilt niet statistisch significant van dat van autochtonen. In het navolgende zijn de westerse allochtonen daarom samengenomen met de autochtonen en aangeduid als ‘overige bevolking’. De grootste verschillen naar herkomst doen zich voor bij die activiteiten die gemiddeld het meest ondernomen worden, namelijk fietsen en wandelen. Dit is duidelijk anders dan bij de verschillen in recreatiegedrag naar leeftijd. Hierbij deden zich de grootste verschillen voor juist bij activiteiten die gemiddeld weinig ondernomen worden. Het aandeel niet-westerse allochtonen dat vaker dan vier keer per jaar fietst, is maar liefst een derde lager dan gemiddeld (zie Figuur 5.5). Bovendien wandelen niet-westerse allochtonen veel vaker niet. Tot slot picknicken

Figuur 5.3 Jongeren zijn actiever, maar komen minder vaak in het buitengebied om te wandelen of natuur te bekijken.

Figuur 5.4 Jongeren komen vaker aan zee, in parken en recreatiegebieden.

Figuur 5.5 Niet-westerse allochtonen komen minder vaak in het buitengebied om te recreëren, behalve voor hardlopen en picknicken.

niet-westerse allochtonen regelmatig dan de overige bevolking, een verschijnsel dat ook door Jókövi, (2001) is beschreven.

Er zijn ook grote verschillen in typen gebieden die bevolkingsgroepen van verschillende herkomst bezoeken (zie Figuur 5.6). Vooral bos, heide en duin en het landelijk

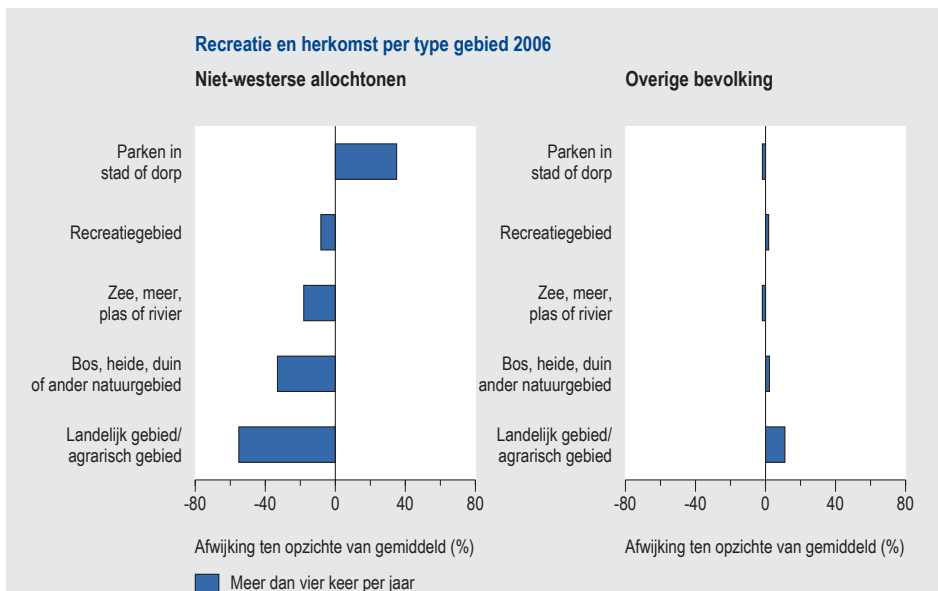
gebied worden veel minder bezocht door niet-westerse allochtonen. Parken in stad of dorp daarentegen worden juist weer vaker bezocht door niet-westerse allochtonen. Wellicht komt dit omdat er in de steden meer niet-westerse allochtonen wonen. Deze bevindingen komen overeen met eerder onderzoek (Jókövi, 2001; Buijs et al., 2006).

Ook huishoudensamenstelling en ervaren gezondheid hebben invloed op recreatieve activiteiten. Samenwonenden met of zonder kinderen wandelen vaker en fietsen ook vaker in het buitengebied dan gemiddeld. Alleenstaanden doen dit juist weer minder vaak. Verder blijkt, zoals te verwachten valt: hoe gezonder men zich voelt, des te vaker men een buitenactiviteit onderneemt.

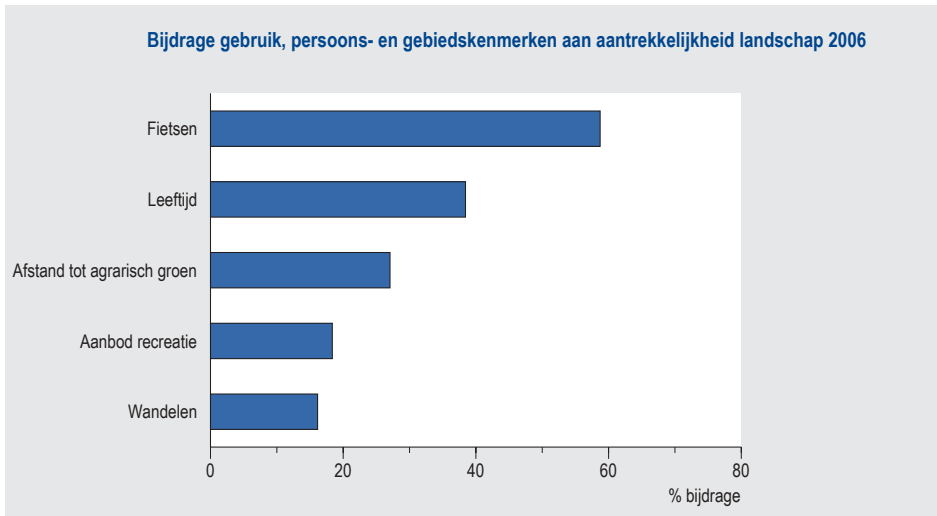
5.2 Recreatiegedrag en waardering

- *Recreatiegedrag is het belangrijkste kenmerk voor de verklaring van verschillen in beleving en waardering. Gebiedskenmerken zijn hierbij minder belangrijk.*
- *Hoe meer het buitengebied gebruikt wordt, des te hoger de waardering is.*
- *Ook al beoefenen jongeren een buitenactiviteit even vaak (of vaker) dan de groep 50-plussers, toch krijgt het landschap een lager dan gemiddeld rapportcijfer.*

Gebruik is heel belangrijk voor de verklaring van verschillen in de waardering van het landschap en groen om de stad (zie Figuur 5.7). Verschillen in wandel- en fietsgedrag verklaren al meer dan de helft van de verschillen in waardering tussen respondenten. Daarna zijn persoonskenmerken belangrijk, en dan vooral leeftijd. De verschillen in leeftijd zijn ook belangrijk voor de verklaring in variatie in waardering als verschillen

Figuur 5.6 Niet-westerse allochtonen bezoeken vaker parken dan de overige Nederlanders.

Figuur 5.7 Fietsers en skeelers hebben een hogere waardering voor de aantrekkelijkheid van het landschap.

in gebruik worden meegenomen. Daarna komen pas verschillen in fysieke kenmerken van de ruimte naar voren, zoals de afstand tot agrarisch groen en het aanbod aan recreatieve mogelijkheden. Andere kenmerken, zoals herkomst zijn niet belangrijk voor de verklaring van verschillen.

Wanneer de recreatieactiviteit verbonden is met het buitengebied, is de waardering voor het buitengebied hoger naarmate men de activiteit vaker beoefent. Dit geldt in het bijzonder voor fietsen en wandelen, maar ook voor andere buitenactiviteiten is er een duidelijke relatie tussen gebruik en waardering (zie Figuur 5.8). Respondenten die vaker dan vier keer per week wandelen in het buitengebied, waarderen het buitengebied gemiddeld met een 7,6, terwijl respondenten die nooit wandelen in het buitengebied dit met een 6,9 waarderen. Een dergelijk verschil bestaat ook bij fietsen/skeelers, natuur bekijken en bij zitten, liggen, luieren, zonnen. Bij varen, zwemmen en picknicken is een dergelijke relatie minder duidelijk aanwezig. Wellicht zijn deze laatste activiteiten minder gebonden aan de directe omgeving van de steden.

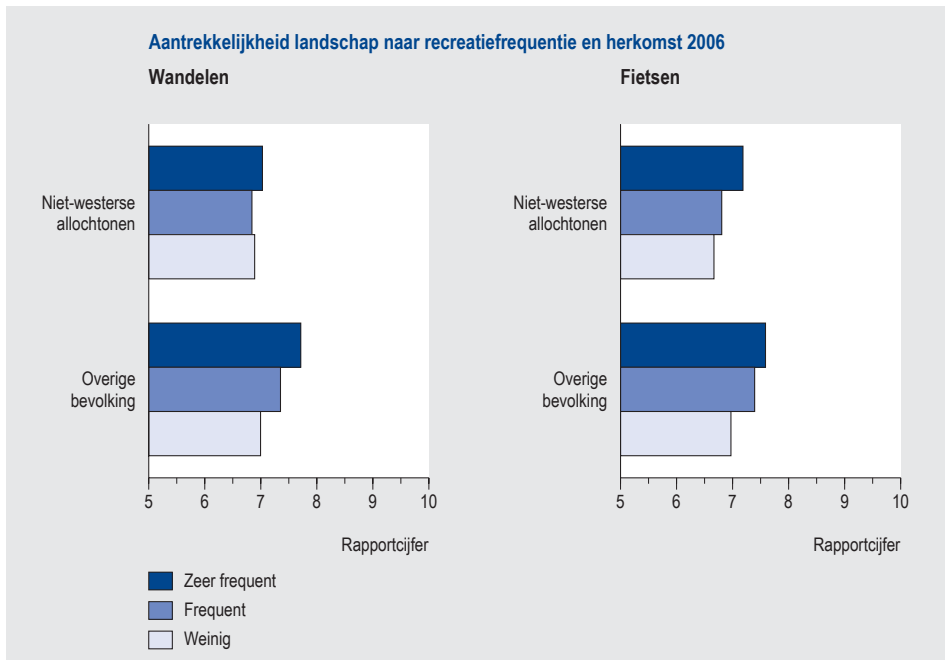
Leeftijd

In hoofdstuk 3 is aangegeven dat jongeren een lagere waardering voor het landschap hebben dan de overige leeftijdsgroepen. Daarnaast zijn jongeren recreatief actiever (zie paragraaf 5.1). Maar wandelen, fietsen en skeelers en natuur bekijken zijn minder favoriet bij jongeren. Zou het feit dat jongeren op deze manier minder recreëren verklaren waarom jongeren landschap en groen minder waarderen? Dit blijkt niet zo te zijn. Ook al doen jongeren deze activiteiten net zo vaak als de andere leeftijdsgroepen, het verschil in waardering blijft bestaan. Bij natuur bekijken komt dit het duidelijkst naar voren, maar ook bij wandelen en fietsen. Het verschil in waardering tussen leeftijdsgroepen blijft ook bij andere activiteiten bestaan, ongeacht de frequen-

Skeelers waarden het buitengebied meer dan gemiddeld. (Foto: Roel Hoeve)

tie. Gemiddeld waarden jongeren de verschillende typen gebieden 10% lager dan de andere leeftijdsgroepen.

Figuur 5.8 Hoe vaker men fietst of wandelt, des te hoger is de waardering van het landschap. Wandelen bij niet-westerse allochtonen is hierop een uitzondering.

6 AANDACHTSPUNTEN VOOR BELEID

Dit hoofdstuk gaat in op de vraag wat de bevindingen van de Belevingswaardenmonitor 2006 betekenen voor enkele beleidsthema's van het nationale ruimtelijk beleid, dat begin 2006 is vastgesteld in de Nota Ruimte (VROM 2006a). Er wordt volstaan met enkele aandachtspunten per beleidsthema. Op dit moment is het nog niet mogelijk om te concluderen of doelen voor beleving en waardering van dit ruimtelijke beleid al dan niet zijn gerealiseerd. In de Nota Ruimte zijn de doelen voor beleving niet als streef- of doelwaarden geformuleerd. Daarom kan het beleid slechts geëvalueerd worden in termen van de gewenste ontwikkelingsrichting. Voor een dergelijke evaluatie zijn dus herhalingsmetingen nodig. Omdat in 2006 een nulmeting is uitgevoerd, zijn nog geen ontwikkelingen in beleving en waardering te geven.

Voor alle beleidsthema's geldt dat naast fysieke kenmerken van groen en landschap, ook sociale kenmerken van de bevolking belangrijk zijn voor de verklaring van verschillen in waardering. Dit betekent dat ruimtelijk beleid zijn doelen van stedelijk groen en landschap soms wellicht beter kan bereiken door de gangbare ruimtelijke investeringen en restrictief beleid. Als het beleid wil inspelen op verschillen in waardering tussen Nederlanders, zijn twee bevindingen van belang. Allereerst dat er een sterke samenhang bestaat tussen gebruik en waardering van groen en landschap. Maatregelen ter bevordering van de lichaamsbeweging, die op het ogenblik vanuit volksgezondheidsbeleid in de belangstelling staan, kunnen ook een positieve uitwerking hebben op de waardering van groen en landschap. Ten tweede dat jongeren en niet-westerse allochtonen groen en landschap anders gebruiken en waarderen dan andere Nederlanders.

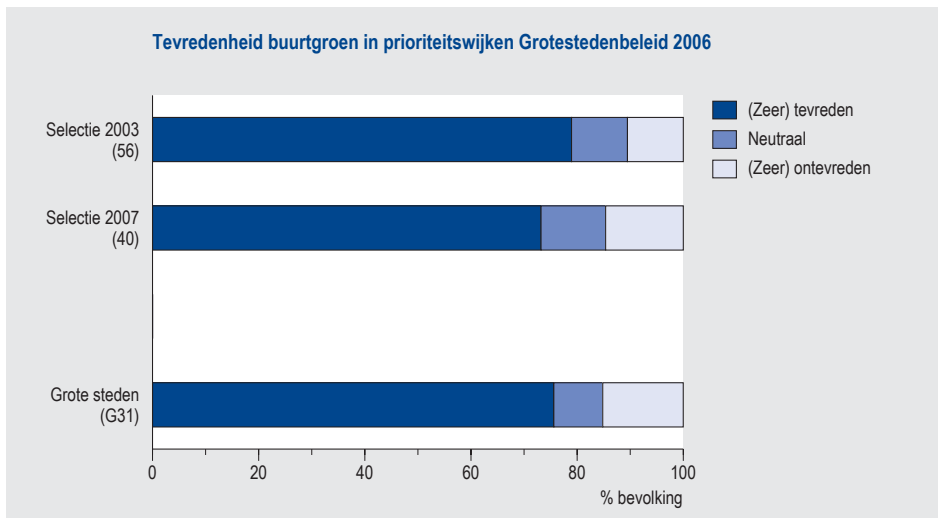
De aandachtspunten voor het beleid worden behandeld voor vier beleidsthema's van het ruimtelijk beleid, namelijk het Grotestedenbeleid (zie paragraaf 6.1), groen op nieuwbouwlocaties (zie paragraaf 6.2), het beleid voor recreatie om de stad (zie paragraaf 6.3) en het landschapbeleid (zie paragraaf 6.4).

6.1 Grotestedenbeleid

- *De keuze van het kabinet voor nieuwe prioriteitswijken in het Grotestedenbeleid is vanuit de geringe tevredenheid over het groen in deze buurten logisch*
- *De bewoners van de prioriteitswijken van het oude beleid zijn iets meer, maar statistisch niet-significant, tevreden dan in 2002*

Het Grotestedenbeleid en het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) van de rijksoverheid spelen een belangrijke rol in het realiseren van twee doelen van de Nota Ruimte, namelijk:

- de verbetering van de leefbaarheid en van de sociaal-economische positie van de steden;
- bereikbare en toegankelijke recreatievoorzieningen in (en rond) steden.

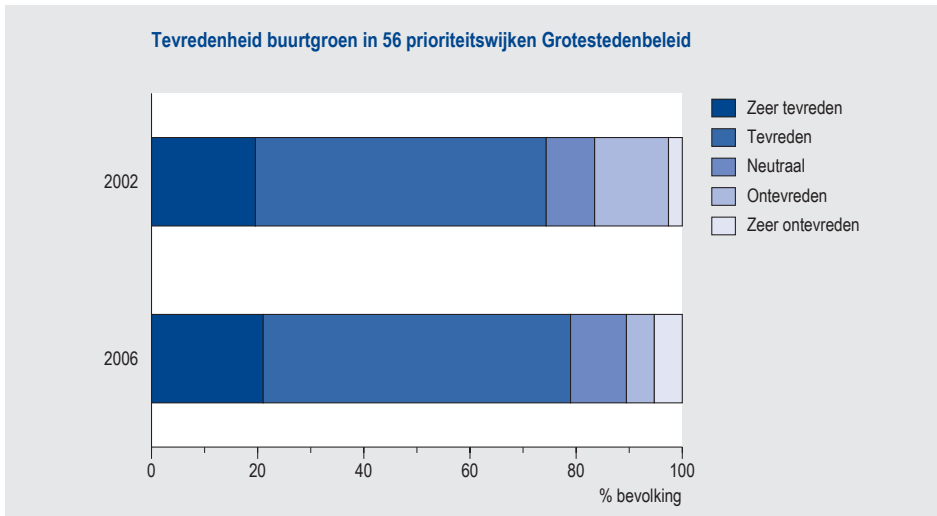
Figuur 6.1 De waardering in 2006 van buurtgroen in de prioriteitswijken van het Grotestedenbeleid. (Bron: WoON 2006)

In dit beleid is het stedelijk groen een integraal onderdeel, aangezien groen één van de belangrijkste bepalende factoren is voor de leefbaarheid van steden (VROM, 2004). Het Grotestedenbeleid is in 1995 van start gegaan. In 2003 zijn 56 prioriteitswijken geselecteerd die bijzondere aandacht kregen in het beleid (VROM, 2003). In 2007 heeft het kabinet Balkende IV deze selectie geactualiseerd tot 40 wijken van het 'Actieplan Krachtwijken' (VROM, 2007c).

De tevredenheid over het groen in de buurt is in de steden minder groot dan in de rest van Nederland. In de grote steden zegt 75% van de respondenten (zeer) tevreden te zijn met het buurtgroen, tegenover 83% in de rest van Nederland. Binnen de steden scoren de prioriteitswijken uit 2003, significant beter, namelijk 79% (zeer) tevreden. De tevredenheid in de Krachtwijken uit 2007 is duidelijk minder, namelijk 73% van de bevolking is (zeer) tevreden (zie Figuur 6.1). De keuze voor nieuwe prioriteitswijken is dus, vanuit de geringere tevredenheid over het groen in deze buurten, juist.

Of de grotere tevredenheid in de prioriteitswijken uit 2003 het effect is van het uitgevoerde Grotestedenbeleid, is op basis van de Belevingswaardenmonitor 2006 niet te bevestigen. Een vergelijking van de tevredenheid over het groen in de buurt tussen 2006 en 2002, laat weliswaar een geringe toename van de groep zeer tevreden zien, maar dit verschil is statistisch niet-significant (zie Figuur 6.2).

Welk type ruimtelijke maatregelen kan bijdragen aan de vergroting van de tevredenheid over het buurtgroen, is te onderbouwen met de Belevingswaardenmonitor 2006. In de meer stedelijke woonmilieus (centrumstedelijk en buitencentrum) is het groene aanzien van de straat de belangrijkste verklarende factor voor verschillen in tevredenheid over buurtgroen (zie hoofdstuk 4). Dit betekent dat aanleg van (gevel)tuinen en groenstroken en planten van straatbomen de meest zinvolle maatregelen zijn om de

Figuur 6.2 De tevredenheid over buurtgroen in prioriteitswijken is tussen 2002 en 2005 licht, maar statistisch niet-significant, toegenomen. (Bronnen: WBO, 2002; WoON, 2006)

waardering voor het buurtgroen te vergroten. Maas et al. (2006) concludeerden hetzelfde voor de verbetering van de gezondheid. Aangezien één op de vijf inwoners van de grote steden in de Randstad aangeeft dat er geen speelmogelijkheden zijn in het groen in hun buurt, is extra aandacht voor die speelmogelijkheden in buurtgroen op zijn plaats. Daarnaast leveren parken, bossen en natuurgebieden een bijdrage aan de tevredenheid van stedelingen. Vooral als dit groen binnen 250 meter van de woning ligt, is een bovengemiddelde tevredenheid te verwachten. Nabijheid is belangrijker dan de hoeveelheid groen per woning. Maar de hoeveelheid groot openbaar groen heeft wel invloed op de tevredenheid. Daarnaast vinden bewoners goed onderhoud van het openbare groen in de buurt belangrijk. Over het huidige beheer van het groen zijn zij vrij ontevreden.

6.2 Groen op nieuwbouwlocaties

- Bewoners van Vinex-wijken zijn minder tevreden over het buurtgroen dan de bewoners van overige wijken.
- Vooral de grotere afstand tot het openbaar groen, het minder groene karakter van de straten en de lagere gemiddelde leeftijd van de bewoners verklaren de waardering.

In het maatschappelijke debat over de kwaliteit van Vinex-wijken van de afgelopen jaren, is regelmatig gewezen op het ontbreken van voldoende groen. Ook in het ruimtelijk beleid zijn deze signalen opgepakt. In de Nota Ruimte (VROM, 2006a) vraagt de rijksoverheid aan provincies en gemeente om een evenwichtige verstedelijking met voldoende balans tussen ‘rood en groen’. Hierbij wordt een streefwaarde van 75 m² groen per woning voor nieuwbouwlocaties genoemd. In de nulmeting van de Monitor Nota Ruimte (Snellen et al., 2006) werd geconstateerd dat op twee derde van

De grote afstand tot het groen is, naast de lagere gemiddelde leeftijd, de belangrijkste verklaring dat bewoners van Vinex-wijken duidelijk minder tevreden zijn over het groen in hun buurt. (Foto: Hans Farjon)

de nieuwbouwlocaties meer groen aanwezig was dan de streefwaarde van de Nota Ruimte.

De resultaten van de Belevingswaardenmonitor 2006 bevestigen de onvrede over de kwaliteit van Vinex-wijken ten dele. Bewoners van Vinex-wijken zijn in vergelijking met bewoners van andere wijken, duidelijk minder tevreden over het groen in hun buurt (Figuur 6.3). Verder valt op dat bewoners van Vinex-wijken in de grote steden nog iets minder tevreden zijn over het buurtgroen dan bewoners van Vinex-wijken buiten die steden. Er zijn twee belangrijke verklaringen voor de geringere tevredenheid van bewoners van Vinex-wijken over het groen in hun buurt, namelijk de afwijkende leeftijdsopbouw van deze wijken en het minder groene karakter van de directe omgeving van de woning (zie Figuur 6.4).

Het aandeel bewoners tussen 30 en 50 jaar is in Vinex-wijken 20% hoger dan in niet-Vinex-wijken, terwijl er veel minder bewoners ouder dan 50 jaar zijn. De lagere gemiddelde leeftijd van de Vinex-bewoners draagt dus duidelijk bij aan de mindere tevredenheid over het groen in de Vinex-wijken.

Van de gebiedskenmerken is vooral de grote afstand tot het grote openbaar groen verantwoordelijk voor de geringere waardering van het groen in de Vinex-wijken. Dit groen ligt in Vinex-wijken namelijk 60% verder van de woning dan in de overige wijken. Waarschijnlijk speelt ook het minder groene karakter van de straten in Vinex-wijken een rol. Het gaat daarbij niet alleen om het ontbreken van tuinen, bomen en

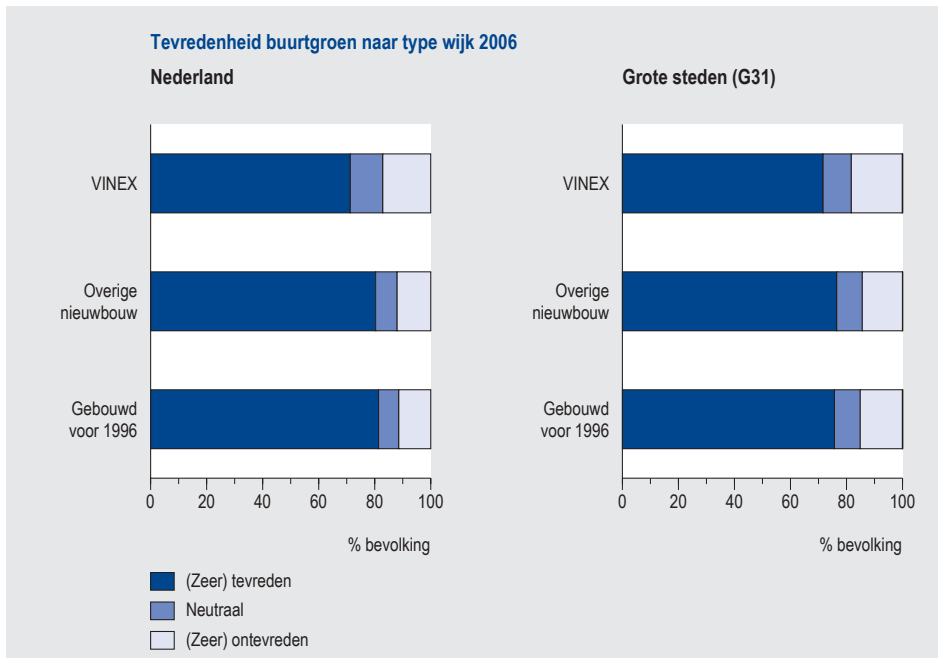
perken, maar ook om de jonge leeftijd van dat groen. Juist dit groen in de straat is belangrijker voor de waardering dan het grote openbaar groen (zie paragraaf 4.1). De WoON-woningopname bevat echter onvoldoende gegevens om dit voor Vinex-wijken statistisch te onderbouwen.

Het oordeel over het groen in Vinex-wijken wordt positief beïnvloed door het feit dat het merendeel van de Vinex-locaties aan de stadsrand ligt en dus direct aansluit op het buitengebied. De woningen in Vinex-wijken liggen 40% dichterbij het agrarisch groen dan de overige woningen. Om dezelfde reden zijn bewoners van Vinex-wijken ook meer tevreden met het groen buiten hun buurt.

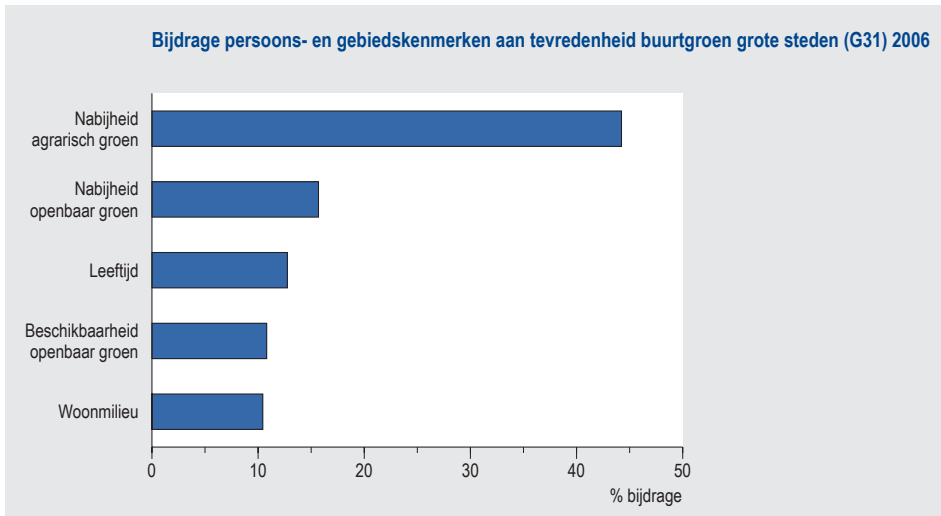
6.3 Recreatie om de stad

- *Vrijwel overal hebben bewoners behoefte aan meer rust, stilte en variatie in groen in de nabijheid van grote steden.*
- *De aanleg van bos- en natuurgebieden om grote steden is juist in de Randstad zinvol om de waardering te verbeteren.*

Het langlopende beleidsprogramma voor 'Recreatie om de stad' van Agenda Vitaaal Platteland (LNV, 2004), en het Bufferzonebeleid zijn belangrijk middelen om de doelstelling bereikbare en toegankelijke recreatievoorzieningen (in en) rond steden van

Figuur 6.3 Bewoners van Vinex-wijken zijn duidelijk minder tevreden over het groen in de buurt dan bewoners van andere wijken. (Bron: WoON, 2006)

Figuur 6.4 De tevredenheid over groen in de buurt wordt vooral bepaald door de nabijheid van het groen en de leeftijd van de respondent (Bron: WoON 2006).

De aanleg van grote recreatiegebieden in de nabijheid van grote steden, zoals het Twiske, heeft de tevredenheid over het groen om de stad vergroot (Foto: Hans Farjon).

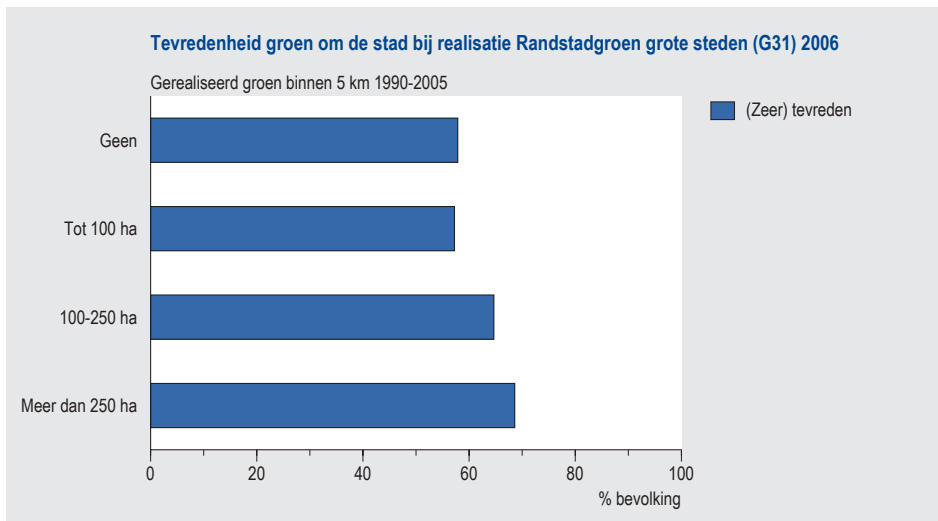
de Nota Ruimte te realiseren. Deze programma's, gestart in 1985, voorzien in de aanleg van bijna 16.000 ha nieuw groengebied voor 2013, voornamelijk in Holland en Utrecht. Een deel hiervan is al gerealiseerd, zoals Spaarnwoude tussen Amsterdam en

Haarlem. Van deze taakstelling moet nog 7.500 hectare worden verworven en ruim 10.000 ha worden ingericht (MNP, 2007).

De gegevens van de Belevingswaardenmonitor laten een positieve invloed zien van nieuw aangelegde groengebieden rond steden op de tevredenheid over groen om de stad (zie Figuur 6.5). Stedelingen die wonen op plaatsen waar sinds 1990 binnen vijf kilometer meer dan 250 ha nieuw groen is gerealiseerd, zijn duidelijk meer tevreden dan de gemiddelde stedeling.

Persoonkenmerken zijn belangrijker dan gebiedskenmerken voor de verklaring van verschillen in tevredenheid over het groen om de stad (zie Figuur 6.6). Leeftijd levert de grootste bijdrage en ook opleiding is van belang. Jongeren waarderen het groen in de omgeving van grote steden minder en gebruiken het ook minder voor recreatie. Als het beleid de waardering van het groen om de stad wil verbeteren, is het vooral aan te bevelen om groengebieden rond steden aantrekkelijker en bekender te maken voor jongeren.

Van de gebiedskenmerken zijn vooral het ontbreken van recreatiedruk en aanwezigheid van stilte belangrijk. De bewoners van vrijwel alle grote steden zijn hier matig tevreden over (zie paragraaf 2.3.2). Ook bereikbaarheid is van belang. Bewoners zijn meer tevreden over de hoeveelheid groen ion de nabijheid van hun stad. Alleen in de grote steden van de Randstad, en met name in de Zuidvleugel van de Randstad, wordt de bereikbaarheid en de hoeveelheid groen om de stad als 'minder goed' beoordeeld (zie paragraaf 2.3.2). Dit betekent dat de prioriteit voor aanleg van groengebieden in de nabijheid van de steden in de Randstad, zoals in het programma 'Recreatie om de stad' een zinvol middel is. Bij de bevolking bestaat vooral behoefte aan meer bos- en

Figuur 6.5 De aanleg van Randstadgroen heeft bijgedragen aan de tevredenheid over groen om de stad.

Figuur 6.6 Persoons- en gebiedskenmerken die een rol spelen in de waardering van het groen om de stad.

natuurgebieden op korte afstand van woongebieden. Aanleg van nieuwe bossen verlaagt bovendien de recreatieve druk in het groen rond deze steden. Verlaging van recreatieve druk, vermindering van de geluidsoverlast en vergroting van de variatie zijn trouwens voor het groen in de omgeving van vrijwel alle grote steden aan te bevelen.

6.4 Landschap

- *Nederlanders waarderen het landschap in 2006 gemiddeld met een 7,3. Dat is niet hoger of lager dan in de afgelopen jaren*
- *Het landschap van de Nationale Landschappen wordt aantrekkelijker gevonden dan het landschap daarbuiten.*

De rijksoverheid wil de basiskwaliteit van het Nederlandse landschap behouden en versterken. De primaire verantwoordelijkheid voor deze basiskwaliteit ligt bij de provincies. Het rijk heeft zelf een specifieke verantwoordelijkheid voor bijzonder waardevolle landschappen die als Nationale Landschappen zijn aangewezen. Deze landschappen zijn opgenomen in de Ruimtelijke Hoofdstructuur.

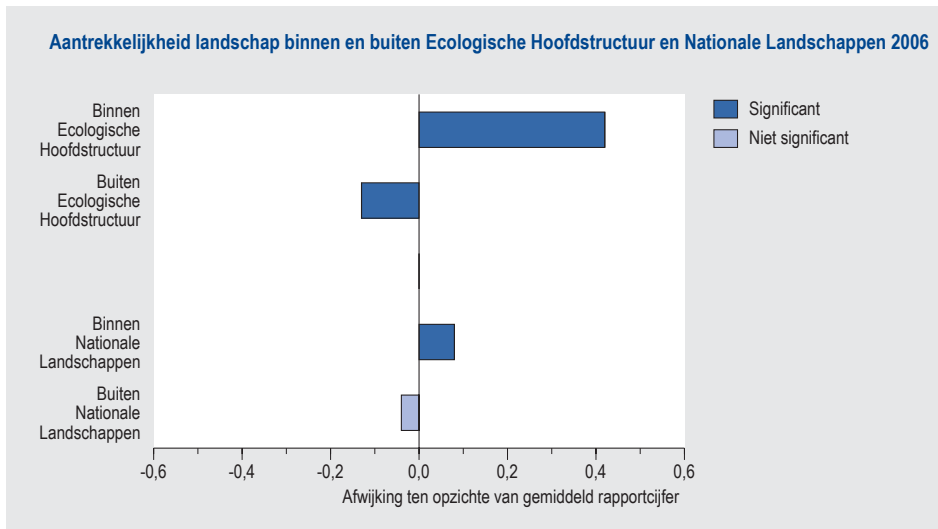
Nederlanders waarderen de aantrekkelijkheid van het landschap gemiddeld met een 7,3. Binnen Nederland varieert de gemiddelde waardering van 5,4 tot 9,2. Er zijn geen aanwijzingen dat dit rapportcijfer voor de aantrekkelijkheid van het landschap de afgelopen jaren significant is gestegen of gedaald. Mensen die het landschap hoger waarderen zijn vooral positiever over de natuurlijkheid en de historische kenmerkendheid van het gebied. Dit betekent dat de ontwikkeling van natuur, zowel door aanleg van groengebieden als door de bevordering van de natuurlijkheid van bestaande groengebieden, een positieve bijdrage levert aan de waardering van het landschap.

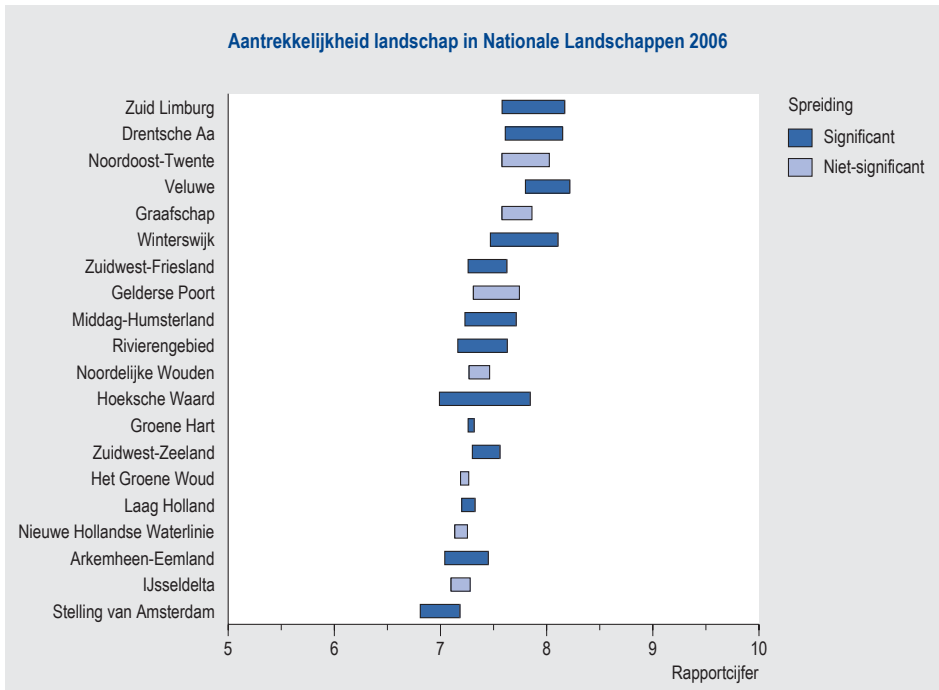
Ook het in 2000 ingezette Belvédèrebeleid, om cultuurhistorische overwegingen beter mee te nemen in behoud en ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit, is dus zinvol als het beleid de waardering van het landschap wil vergroten. Hoe versterking van natuurlijkheid en historische identiteit in meer detail vorm dient te krijgen, is op basis van de Belevingswaardenmonitor 2006 niet aan te geven. Zo is het bekend dat mensen een zeer verschillend beeld van natuur hebben (zie bijvoorbeeld Van den Berg, 1999; Koppen en Overbeek, 2007; Buijs en Langers, 2005). Voor de ene zijn alleen de wadden natuur, voor de andere kan dit variëren van een maïsveld tot het wad.

Het rijk heeft de selectie van groene delen van de Ruimtelijke Hoofdstructuur vooral gebaseerd op cultuurhistorische en natuurlijke waarden. Dit komt ook terug in de hoge waardering van de bevolking voor het landschap van de Nationale Landschappen en de Ecologische Hoofdstructuur ten opzichte van de rest van Nederland. (zie Figuur 6.7).

Zowel de Ecologische Hoofdstructuur, als de meeste Nationale Landschappen zijn aantrekkelijker beoordeeld dan het gemiddelde Nederlandse landschap. De Ecologische Hoofdstructuur kreeg gemiddeld een 7,7. De meeste Nationale Landschappen krijgen een hoger rapportcijfer dan het gemiddelde Nederlandse landschap. De uitzonderingen zijn de Stelling van Amsterdam, IJsseldelta, Arkenheem-Eemland, de Nieuwe Hollandse Waterlinie en Laag Holland (zie Figuur 6.8). Dit zijn allemaal landschappen met als kernkwaliteit openheid. De verschillen in waardering binnen Nationale Landschappen sluiten goed aan bij de karakterisering van deze landschappen door de Raad voor het Landelijk Gebied (2005). De Raad maakt op basis van de internationale betekenis en het huidige recreatieve gebruik, een onderscheid tussen liefhebberslandschappen en gelaagde, agrarische landschappen. De veel gebruikte gelaagde, agrarische landschappen zijn ook de meest gewaardeerde Nationale Landschappen: Heuvelland,

Figuur 6.7 Het landschap van de Ecologische Hoofdstructuur en de Nationale Landschappen wordt aantrekkelijker gevonden dan het landschap daarbuiten.

Figuur 6.8 De geschatte aantrekkelijkheid van het landschap per Nationaal Landschap. Vanwege de beperkingen van de verschillende methoden is de aantrekkelijkheid geschat aan de hand van drie bronnen. (Bronnen: Goossen et al., 2006; Enquête BWM gebieden; ModelleringsGIS, bewerkingen MNP)

Nederlanders vinden het landschap in Nationale Landschappen aantrekkelijker dan daar buiten. (foto: Hans Farjon)

Drentse Aa, Noordoost Twente, Graafschap, Achterhoek en Zuidwest-Friesland. Deze landschappen hebben, met uitzondering van de laatste, als kernkwaliteit een groen karakter. De minst gewaardeerde Nationale Landschappen behoren alle tot de categorie liefhebberslandschappen.

Vier Nationale Landschappen passen niet goed in deze tweedeling van relatief laaggewaardeerde, open liefhebberslandschappen en hooggewaardeerde gelaagde, agrarische landschappen met een groen karakter. Het Groene Woud valt op door lage waardering voor een gebied met een groen karakter. Zuidwest Friesland, Hoekse Waard en Middag-Humsterland zijn hooggewaardeerd voor liefhebberslandschappen. Welke factoren deze uitzonderingen bepalen, is niet uit de Belevingswaardenmonitor af te leiden, maar het maakt duidelijk dat ook liefhebberslandschappen in de toekomst meer geliefd kunnen worden.

LITERATUURLIJST

- Berg, A. E. van den (1999). *Individual differences in the aesthetic evaluation of natural landscapes*. Thesis Rijksuniversiteit Groningen.
- Bervaes, J.C.A.M. & J. Vreke (2004). *De invloed van groen en water op de transactieprizen van woningen*. Rapport 959, Alterra, Wageningen.
- Bezemer, V., P.A.M. Visschedijk, J.C.A.M. Bervaes & T.A. de Boer (2002). *Groene meters. Toetsing van de groennorm uit het beoordelingskader Groen in de stad*. Rapport 584, Alterra, Wageningen.
- Bezemer, V. & J.C.A.M. Bervaes (2004). *Benchmark gebruikswaarde stedelijk groen. Methodiekontwikkeling*, Rapport 1023, Alterra, Wageningen.
- Buijs, A., F. Langers & S. de Vries (2006). *Een andere kijk op groen. Beleving van natuur en landschap in Nederland door allochtonen en jongeren*. WOT-rapport nr. 24, WOT Natuur & Milieu, Wageningen.
- CBS Statline. (2007). Beschikbaar via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/cijfers/statline/toegang/default.htm> [Geraadpleegd op 26 juli 2007].
- Coeterier, J.F. (2000). *Hoe beleven wij onze omgeving? Resultaten van 25 jaar omgevingspsychologisch onderzoek in stad en landschap*. Peter Tychon, Wijchen.
- Crommentuijn, L. & C. den Dekker. In prep. *Beleving en waardering van groen in en om de stad: achtergrondrapport Belevingswaardenmonitor Nota Ruimte*. Rapport MNP, Bilthoven.
- CVTO (2005). *Continu Vrijetijds Onderzoek 2004/2005*. NRIT, Breda.
- Dijkstra, H., J.F. Coeterier, M.A. van der Haar, A.J.M. Koomen en W.L.C. Salden (1997). *Veranderend cultuurlandschap. Signalering van landschapsveranderingen van 1900 tot 1990 voor de Natuurverkenning 1997*. Rapport 544, DLO-Staring Centrum, Wageningen.
- GfK (2006a). *WoON 2006, module Sociaal/Fysiek*. GfK Panel Services, Dongen, 11143.PW/mvv.
- GfK (2006b). *Gebruik en waardering buitengebied, onderzoeksverantwoording*. GfK Panel Services, Dongen, 11672. PW / IB
- GfK (2007). *Gebruik en waardering buitengebied, hoofdstudie*. GfK Panel Services Dongen, 11994. PW / IB
- Goossen, C.M. & T.A. de Boer. (2006). *Houding en wensen van bewoners ten aanzien van het begrip Nationaal Landschap*. Rapport 1306, Alterra, Wageningen.
- IKC Natuur (1997). *Natuurverkenning 97*. Samson H.D. Tjeenk Willink bv, Alphen aan den Rijn.
- Jacobs, M.H. (2006). *The production of mindscapes: a comprehensive theory of landscape experience*. Dissertation Wageningen University.
- Jókövi, E.M. (2000). *Recreatie van Turken, Marokkanen en Surinamers in Rotterdam en Amsterdam; een verkenning van het vrijetijdsgedrag van de 1e en 2e generatie en van de effecten van de etnische cultuur op de vrijetijdsbesteding*. Wageningen: Alterra.
- Jókövi, E.M. (2001) *Vrijetijdsbesteding van allochtonen en autochtonen in de openbare ruimte; een onderzoek naar de relatie met sociaal-economische en etnisch-culturele kenmerken*. Alterra-rapport 295. Alterra, Wageningen.
- Koomen, A., W. Nieuwenhuizen, D.J. Brus, L.J. Keunen, G. Maas, T. van der Maat & T. Weijschede (2004). *Steekproef Landschap; Actuele veranderingen in het Nederlandse landschap*. Rapport 1049, Alterra, Wageningen.
- Lengkeek J. (2002). *De wereld in lagen – sociaal-ruimtelijke analyse nader verklaard*. Inaugurale rede 5 december 2002.
- Leidelmeijer K, & I. van Kamp (2003). *Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid; Naar een begrippenkader en conceptuele inkadering*. RIVM Rapport 630950002; RIGO Rapport 80330.
- LNV (2004). *Agenda voor een Vitaal Platteland, Visie, inspelen op veranderingen*. Ministerie van LNV, Den Haag.
- Maas, J., R.A. Verheij, P.P. Groenewegen, S. de Vries & P. Spreeuwenberg (2006). *Green space, urbanity and health: how strong is the relationship?* Journal of Epidemiology and Community Health 60, 587-592.
- Middelkoop, M. van, E.J. Bruls & A.J. van Golen. (2001). *Rood en groen in balans: een verkenning van groennormen en alternatieve benaderingen*. Stichting Recreatie, Kennis en Innovatiecentrum, Den Haag.
- MNP (2007a) *Monitor Nota Ruimte*. Milieu- en Natuurplanbureau, Bilthoven. Beschikbaar via <http://www.mnp.nl/nl/themasites/monitornotaruite/index.html> [Geraadpleegd op 30 juli 2007].
- MNP (2007b). *Natuurbalans 2007*. Milieu- en Natuurplanbureau, Bilthoven.
- Overbeek, G., K. van Koppen, E. de Bakker

- & J. Vader (2007). *Verrassend en dichtbij, maatschappelijk draagvlak voor natuur*. LEI, Den Haag.
- Raad voor het landelijk gebied. (2005). *Nationale landschappen: vaste koers en lange adem. Advies over de instrumentatie van Nationale landschappen*. Advies RLG 05/1. Raad voor het landelijk gebied, Amersfoort.
- Roos-Klein Lankhorst, J., S. de Vries, A. Buijs, A. van den Berg, M. Bloemmen & C. Schuiling (2005). *BelevingsGIS Versie 2, waardering van het Nederlandse Landschap door de bevolking op kaart*. Rapport 1138, Alterra, Wageningen.
- Schnabel, P. (eindredactie). (2007). *Veel geluk in 2007*. SCP-publicatie 2005/14. Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag.
- SCP (2005). *De sociale staat van Nederland 2005*. Sociaal Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Snellen, D., H. Farjon, R. Kuiper, N. Pieterse (2006), *Monitor Nota Ruimte: de opgave in beeld*. NAI Uitgevers Rotterdam, Milieu en Natuurplanbureau Bilthoven, Ruimtelijk Planbureau Den Haag.
- Stock, W.A., M.A. Okun, M.J. Haring, & R.A. Witter (1983). *Age differences in subjective wellbeing: a meta-analysis*. In: Evaluation Studies Review Annual, 1983, pp 279-302.
- Veenhoven, R. (2007). *Subjective measures of well-being*. In: Mark McGillivray, (Ed.) 'Human Well-being: Concept and Measurement', Palgrave MacMillan, Houndsmill, UK, ISBN 0-230-00498-9, chapter 9, pp.214-239.
- Vries, S. de & R.B.A.S. van Kralingen. (2002). *De beleving van het Nederlandse landschap door haar bewoners; de geschiktheid van het SPEL-instrument voor monitoringsdoeleinden*. Rapport 609, Alterra, Wageningen.
- VROM (2003). *Brief aan gemeenten inzake selectie wijken voor de 56-wijkenaanpak*. Ministerie van VROM, Den Haag.
- VROM (2004). *Leefbaarheid van wijken*. Ministerie van VROM, Den Haag.
- VROM (2006a). *Nota Ruimte, ruimte voor ontwikkeling. Deel 4: tekst na parlementaire instemming*. Ministeries van VROM, LNV, VenW en EZ.
- VROM (2006b). *Nota Ruimte, Uitvoeringsagenda ruimte 2006*. Ministerie van VROM, Den Haag.
- VROM (2007a) *Woononderzoek Nederland*. Beschikbaar via http://www.vrom.nl/get.asp?file=Docs/wonen/woon_alg_brochure.pdf [Geraadpleegd op 24 mei 2007].
- VROM (2007b). *Samen buurten, samen binden. Impressie wijkentoe*. Ministerie van VROM, Den Haag.
- VROM (2007c). *Actieplan Krachtwijken, van Aandachtswijk naar Krachtwijk*. Ministerie van VROM, Den Haag.
- World Database of Happiness (2007). <http://www1.eur.nl/fsw/happiness/>, bezocht 26 juli 2007.
- Wulp, N. van der, (te verschijnen) *De waardering van het Nederlandse landschap: De invloed van fysieke kenmerken en individuele factoren*. Rapport Alterra, Wageningen

---

AFKORTINGEN

AVO	Aanvullend Voorzieningen Onderzoek van het SCP
CVTO	Continue Vrijtijdsonderzoek van het Nederlands Research Instituut voor Recreatie en Toerisme
G31	De 31 gemeenten van het Grotenstedenbeleid
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselveiligheid
MNP	Milieu- en Natuurplanbureau
SCP	Sociaal Cultureel Planbureau
Vinex	Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
WBO	Woning Behoeft Onderzoek van het Ministerie van VROM
WoON	Woon Onderzoek Nederland van het Ministerie van VROM

